

ИТИПАК

№ 7 (885), июль, 2021 г.

885-يىل، چىللە 7 - سان (2021)

قىرغىزстан ئۇيغۇرلىرى «ئىتتىپاڭ»
جەمئىيەتنىڭ ئاممىۇي - سىياسى گېزىتى
Общественно - политическая газета
Общественного объединения уйгуро
“Иттипак” Кыргызской Республики

ئىتتىپاڭ

ЫНТЫМАК

-Газета издается с марта 1994 года

В НОМЕРЕ:

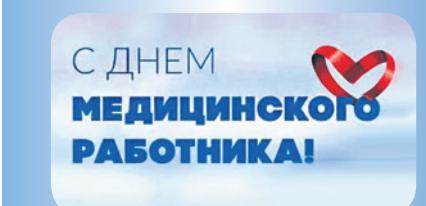
Диний әркинлик мукапатиниң саиби

4-бىت

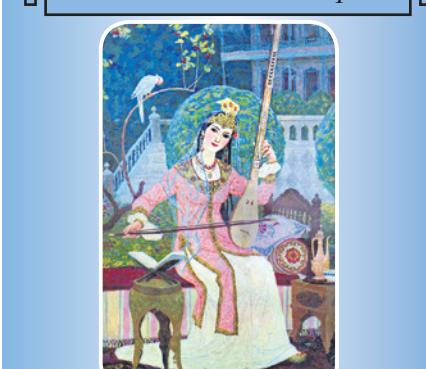
Вәтән дәвасинин актив күрәшчىسى

11-бىت

Люди в белых халатах

Стр.12

Мұқамшиунас Аманнисахан

14-бىت

У қәлбимиздә мәңгу яшайды

15-бىت

Открылись XXXII летние Олимпийские игры

يازلۇق ئولىمپىك تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى
ئىچىلدى

23 июля 2021 года состоялась торжественная церемония открытия XXXII летних Олимпийских игр. 126-й император Японии Нарухито объявил, что летние Олимпийские игры 2020 года в Токио открыты!

XXXII летние Олимпийские игры состоятся в японской столице Токио с 23 июля по 8 августа 2021 года. Это крупнейшие в мире спортивные соревнования, в которых приняли участие около 11 тысяч спортсменов более чем из 200 стран. Токийские Игры должны были пройти летом 2020 года, но были отложены ровно на год из-за пандемии. При этом все равно было решено оставить название «Олимпиада-2020».

На церемонии выступил президент МОК Томас Бах, который заметил, что сегодняшний день - момент надежды. Он призвал ценить этот момент, потому что, наконец, все здесь, вместе.

«Это объединяющая сила спорта. Мы можем быть здесь все вместе только благодаря вам, наши милостивые хозяева - японцы, которым мы хотели бы выразить всю нашу признательность и поддержку», - сказал он. Отметим, Кыргызстан на играх представляют 16 спортсменов, которые сумели завоевать лицензии на главные состязания четырехлетия. Флаг страны несли пловец Денис Петрашов и стрелок Каныкей Кубанычбекова.

Спортсмены готовились к соревнованиям в очень тяжелых условиях. И эта Олимпиада показывает настоящую силу духа каждого причастного к этому событию.

2021 - يىلى 7 - ئايىنىڭ 23 - كۈنى، 32 - يازلۇق ئولىمپىك تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىنىڭ ئىچىلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.
يابۇنىيەنىڭ 126 - ئىمپېراتورى نارۇختۇ 2020 - يىلى توکيودا ئۆتكۈزۈلمىدىغان يازلۇق ئولىمپىك تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىنىڭ ئۇچۇق ئېكەنلىكىنى ئېللان قىلىدى!
يازلۇق ئولىمپىك تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى 2021 - يىلى 7 - ئايىنىڭ 23 - كۈنىدىن 8 - ئايىنىڭ 8 - كۈنىگىچە يابۇنىيەنىڭ پايتەختى توکيودا ئۆتكۈزۈلدى. بۇ دۇنبايدىكى ئەڭ چوڭ تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى بولۇپ، 200 دىن ۋارتفۇق دۆلەتتىن كەلگەن 11 مىڭ تەنھەرىكەتچىنىڭ قاتنىشىدىغانلىغى مۆلچەرلەنمەكتە.
توکييو تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى 2020 - يىلى يازدا ئۆتكۈزۈلۈشى كېرەك ئىدى، ئامما تارقىلىشچان كېسەل سەۋەبىدىن دەل بىر يىل كېچىكتۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنلا «ئولىمپىك - 2020» نامىنى ساقلاپ ېېلىش قرار قىلىنىدى.

خەلقئارا ئولىمپىك كومىتېتىنىڭ رەئىسى توماس باخ سۆز قىلىپ: «بۇ تەنھەرىكەت مىللەتلەرنى بىرلەشتۈرىدىغان كۈچ. بىز ھەممىمىز بىرلىكتە بۇ يەردە بولالايمىز، شەپقەتلەك ساھىبخانلىرىمىز - يابۇنلار، بىز ئۇلارغا بارلىق مىننەتدارلىغىمىزنى ۋە قوللىغانلىغىمىزنى بىلدۈرمىز» دىدى.

شۇنىڭغا دىققەت قىلىڭىكى، قىرغىزستان بۇ ئۇيۇنلارغا تۆت يىلىدىكى ۋە ئاساسلىق مۇسابىقلەرde ئىجرازەن تائالايدىغان 16 تەنھەرىكەتچى ۋە كىلىلىك قىلىدۇ. دۆلەتنىڭ بايرىغىنى سۇ ئۆزۈش ماھرى دېنس پېتراشۇۋ ۋە مەرگەن كانىكىي كۇبانىچىپكۈۋا كۆتۈرۈپ بارى.

تەنھەرىكەتچىلەر ئىنتايىن قىيىن شارائىتا مۇسابىقىگە تەيىارلىق قىلاقتى. هەمە بۇ ئولىمپىك مۇسابىقىسى بۇ پائالىيەتكە قاتناشقاڭ ھەممىيەننىڭ روھىنىڭ ھەقىقىي كۈچىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

كاكىتۇس - مېدىيە تورى

Укрепляются связи и взаимосотрудничество

Встреча в КТУ Манас

Недавно, на Курбан байрам к нам приехал со своей миссией гражданин Германии господин Реджеп Атеш, который является представителем благотворительного фонда «Восточный Туркестан», который возглавляет Абдуджелил Каракаш. Также Реджеп Атеш является представителем Фонда Тураецкой Федерации в Германии.

Это не первое его посещение к нам, в Общество уйгуров «Иттипак» КР. Помимо благотворительной помощи в честь праздника Курбан-байрам Реджеп Атеш вместе с председателем Общества «Иттипак» Аскаром

встречи председатель Общества «Иттипак» Аскар Касымов поздравил ректора со священным праздником жертвоприношения, поблагодарил за содействие в приеме в обучении наших абитуриентов в Кыргызско-Турецкий университет «Манас» и пошел ал больших успехов ректору в его деятельности в сфере образования. В свою очередь ректор подчеркнул, что он всегда рад тесному сотрудничеству с Обществом уйголов «Иттипак». Также в этот же день состоялась встреча с руководством ТИКА (Турецкое агентство по сотрудничеству и координации при Аппарате Президента Турецкой Республики). Ректор выразил благодарность ТИКА за поддержку в реализации проектов по развитию образования в Кыргызстане.

Встреча в офисе ТИКА

Касымовым, с председателем турецкой диаспоры «Ахыска» Атамшах Дурсуновым и экс-председателем Общество «Иттипак» Артыком Хаджиевым посетили Кыргызско-Турецкий университет «Манас», где встретились с ректором, профессором Алласлан Жейланом. В ходе

мьер-министра Республики Турция) во главе с программным координатором ТИКА в Кыргызстане Усманом Оста. На данной встрече обсуждались вопросы о совместном сотрудничестве и социального направления.

Абдурахим Хапизов

Иттипак

Главный редактор: باش مۇھەممەد رۇزىيە ئۆمۈرلۈت زۇمrat Ruzieva

Зам. редактора: مۇئاۋىن مۇھەررەلەر: ئەكىبەر جان بازىرۇدۇن
Акбаржан Баудунов
Abduraхим Хапизов ئابدۇرەخم ھاپىزى

Редколлегия:

مۇزەپپەرخان قۇربانوو
Muzapparhan Kurbanov

مۇھаммедjan ياسىنۇ
مۇھامەدjan ياسىنۇ
Osman Turdusev

Остан Гурбисев **نۇرسىمان نوردىكىپۇ**
Дизайнер - **دەزائىنەرى -**

верстальщик: ۋېرستالشىكى:

Зумрат Рузиеева

Набор текста: *Зайтуна Рузиеva* **گىشىنى نابور قىلغان:** *هېتىمەنەم بەپىشا*

Материалы, опубликованные в газете, являются собственностью редакции. Письма, рукописи не рецензируются и не возвращаются. Авторы опубликованных материалов несут ответственность за подбор и точность приведенных фактов. Редакция может публиковать статьи в порядке обсуждения, не разделяя точку зрения автора. Ответственность за содержание статей и рекламы редакция не несет.

**Учредитель:
Общественное объединение
уйголов «Иттипак»**

Kyrgyz Republic

**Свидетельство
о перерегистрации 682,
серия ГРП, номер 000833
Министерство юстиции КР**

Отпечатано в типографии
«Центр поддержки СМИ».
Заказ №1155, тираж 3300

**г. Бишкек, АНК,
Дом Дружбы,
ул. Пушкина, 78
инд. :720040**

**Тел.: 62-04-50
66-40-04**

Киргизстан уйғурулари «5-июль Үрүмчи қирғинчилиғи» ниң 12 жиллиғини хатирлиди

5-июль күни Киргизстан уйғурулариниң «Иттипақ» жәмийити вә Дуния уйғур қурутейиниң Қирғизстандикі вакалетчisi Розимуһәммәт Абдулбакиевнин үш түрүш и билән Бишкек шәһириде «5-июль Үрүмчи қирғинчилиғи» ниң 12 жиллиғини хатирләш паалийити өткүзүлди.

Өпсуски, корона вируси вабаси сәвәплик коллектив паалийэтләргө көп киши қатнишалмайдыган болғачка, Бишкектә өткүзүлгән бу кетимлик паалийэткә Бишкек шәһири вә уиниң әтрапидики йеziлардин болуп 50 кәйекин уйғур жамаити ниң вәкиллири қатнашты.

Мұрасим Қирғизстан уйғурулари «Иттипақ» жәмийитиниң рәиси Әскәр Қасимовнинң риясәтчилигидә елип берилди. Риясәтчи «Үрүмчи қирғинчилиғи» ни хатирләш паалийити башлинини билән жиғин қатнашқучилириға салам йоллап, уларға өз рәхмитини билдүрди, андан вәтәнниң азатлиғи вә мустәқиллиғи йолда қурбан болған шеңитларға атап хәтмә-куръан оқулди.

Мәзкур хатирләш паалийити давамида пәлсөп пәнлириниң намзити Әкбержан Бавдун асаслық до-кладни окуп өтти. У докладида «Үрүмчи қирғинчилиғи» ниң келип чиқиши тоғрисида тәпсилій мәлumat берди. У «5-июль қирғинчилиғи» уйғурлар тарихидики кара күн болсими, әмма әйни вакитта бу вакиә уйғур мәсилесиниң жиғдийлигини дуния жамаэтчилигигә тонутуп, хәлиқараниң диккитини уйғурлар вәзийитигә қаратканлигини тәкитләп өтти.

Паалийэт давамида Дуния уйғур қурутейиниң Қирғизстандикі вакалетчisi Розимуһәммәт Абдулбакиев мөшү өғир күнләрдә Хитай һөкүмитиниң зулум сәяситидин

Қазақстан уйғурулари «5-июль Үрүмчи вакиәси» қурбанлирини яд әтти

4-июль күни Алмута шәһириниң Султанқорған мәһәллисидә орунлашқан мечиткә жәм болған уйғурлар 2009-жили, 5-июлда Үрүмчидә йүз бәргән қанлиқ вакиәниң 12 жиллиғини хатирлиди. Мұрасим Дуния уйғур қурутейиниң Қазақстандикі вәкиллири тәрипидин уюштуруди. Униңға Алмута шәһири вә уиниң әтрапидики йеziлардин кәлгән вәкилләр, жұтжамаэтчилик активлири, зиялийлар, яшлар болуп, үздин ошук адәм қатнашты.

Мұрасимға риясәтчилик қылған Дуния уйғур қурутейиниң Қазақстандикі вәкиллириниң бири Рәнимжан Мәнсұров дунияниң һәр қайси мәмлекәтлиридә յашаватқан уйғурларниң наマイшлар қилип, Хитайниң уйғур елидики «иркій қирғинчилиқ» сәяситини каттиқ әйипләвәткан бир вакитта Қазақстандикі уйғурларниң Қазақстан қанунлириға әмәл қылған һалда, әрқиңлик, азатлық үчүн қурбан болғанларға атап хатирләш паалийэтлири өткүзүп келиватқанлигини оттуриға койди. У бу қетимки паалийэтниң мәмлекәт бойичә корона вируси вабаси вәзийитиниң кәсқинләшкән бир вақтиға тогра кәлгәнлигидин көп адәм топлашқа болмайдығанлигини вә барлық бехәтәрлик чарилирини сақлашни ағаһланудуры.

Дәслептә диний зат Мәһәммәтжан һажым Үрүмчи қанлиқ пажиәсидә қурбан болғанларға беғишлап куръан-тилавәт қылди.

Андін сөзгә чиқкан сәясэтшунас Қәһриман Ғожамбәрди мәзкур мұрасимниң Дуния уйғур қурутейи Ижрайә комитети рәисиниң орунбасари Әркін Әхмәтовнин қөрсәтмилиригә каттиқ риайә қылған һалда өтүватқанлигини тәкитлиди. У Хитай коммунист һакимийитиниң 72 жил мабәйнідә уйғур елидә пәкәтла бастуруш сәясити жүргүзүп кәлгәнлигини билдүрди.

Қәһриман Ғожамбәрди 2009-жили Үрүмчи вакиәсиниң келип чиқиши сәвәплири вә маһиити һәккідә тәпсилій тохталди. У Америка башлық дунияниң алдинқи қатаридики мәмлекәтлириниң, бәзи хәлиқара тәшкілаттарниң, дөләт әрбаплириниң, зиялийларниң уйғур мәсилесиге алаһидә диккәт бөлүватқанлигини, бу жәһәттә Долқун Эйса рәhbәрлігидики Дуния уйғур қурутейи вә уйғур тәшкілатлириниң көплигән иш-паалийэтләрни жүргүзүп келиватқанлигини, назир уйғур мәсилесиниң хәлиқара сәһнинге чиққанлигини илгери сүрди. У әйнә мөшүндәк бир вәзийэттә Қазақстан уйғурлириниң алдидә турған мәсилеләр һәккідә тохтилип, Қазақстан һөкүмити яритип бериватқан мүмкінчилкләрдин пайдилинип, барлық күчини мил-

лий маарипни сақлап қелишқа, мәдәнияттің риважланлурушқа, заман тәлевиге лайик яш әвлатларни тәрбияләш ишилирга сәрп киши лазимлигини тәкитлиди.

Хатирләш мұрасимда сөзгә чиқкан сабық міллий армия жәнчиси Нұрмұхаммәт Садиқов Хитайниң уйғур зиминин зор қуралиқ күч вә мутинәмлиги билән бесивалғанлигини әсләп, уиниң бүгүнки күнгә қадәр тәқипләш сәяситини жүргүзүватқанлигини билдүрди.

Уйғурларниң әзәлдін өз мәмлекәтлирини қуруп кәлгәнлигини, бүгүнки күндә вәтән дәвасиниң, мустәқиллик, әрқиңлик мәсилесиниң бириңчи орунда туруш керәклигини оттуриға койди.

Алмута шәһириниң тургуни, тижараптчи Турсунай Тейипова ханим мундақ деди: «Биз бүгүн 2009-жили Үрүмчидә болуп откән намайишта наһәк қирилған уйғур хәлқимизни хатирләш күнгә жиғилип олтуримиз. Бүгүн жиғин наһайити яхши өтти. Арман бирла-вәтән азатлиғи.»

Зияритимизни қобул қылған Дуния уйғур қурутейиниң Қазақстандикі вәкиллириниң бири Рәнимжан Мәнсұров әпәнді мундақ деди:

«Нәзирдә 2009-жили, Үрүмчидә йүз бәргән қанлиқ пажиә, шуниндатиничлик намайишқа қатнашқан яшлиrimizni, anilirimizni, baliilirimizni, kəhrimaniyi, бүгүнки уйғур вәзийити, хәлиқара вәзийэт төғрилиқ көплигән пикирләр ейтildi. Сөзгә чиқканлар Хитай һөкүмитиниң уйғур вә башкиму аз санлық мілләтләргө қаратқан иркій қирғинчилиқ сәяситини каттиқ әйиплиди.»

Мұрасимдә сөзгә чиқкан атақлиқ шаир Абдуғонур Күтлүков, Алмута шәһириниң тургуни Арупжан Турсуновлар 2009-жили, Үрүмчи вакиәсиге бағылға өз әслимилирини оттуриға койди. Шуниндәк «Тиничлик дунияси» Қазақ ижадий бирләшмисиниң президенти Абен Нурманов, Түркияның кәлгән мәһмәнлар Хәйрүлла Әфәдигил, Турсун Сүйдүн, шундакла қазақстанлиқ уйғур паалийэтчилири, жигитбешилири вә башқылар өзлириниң уйғур дәваси, міллий кимлик һәккідә қараширини оттуриға қооп, мәзкур мұрасимни уюштурғучиларға миннәтдарлық билдүрди.

Тунҗи нөвәтлик «Нотрдам диний әркинлик мукапати» Нури Туркәлгә берилди

Американиң Индиана штатында жайлышкан Нотрдам университетиниң канун институти 2020-жили «Диний әркинлик тәшәббуси» қурулушини башланған болуп, диний етиқадларниң әркин давам қилиши һәмде қоғдилишини мәксәт қилиду. Мәзкур қурулуш өз нөвитидә «Нотрдам диний әркинлик мукапати» тәсис қылған болуп, диний әркинликни һемайә қилиш йолида қөрүнәрлик хизмет қылған шәхсләргә берилдиганлыги бәлгиләнгән еди. Бу мукапатниң тунҗи қетимлиқ жилда бир қетим өткүзүлдиган диний әркинлик мүһакимә жигинида 28-июнь күни Америка хәликара диний әркинлик комитетиниң муавин рәиси Нури Туркәлгә тәқдим қилингандырылған мүһажирәттики уйғуларни толиму хошал қылған бир вакиә болди.

Бу қетимлиқ мукапат тарқитиш мурасими иккى күн давам қилинген «2021-жиллик диний әркинлик жигини» ниң бир қисми болуп, Нури Туркәлгә тунҗи қетимлиқ «Нотрдам диний әркинлик мукапати» ниң берилүүши жигинда көп қетимлап тилға елингандын етиқаднан дәпсәндә болушы һәмде уйғуларга дуч келиватқан иркүй қирғинчилик мәсилиси билән зич бағлининп кәткән еди.

Нотрдам университети саибханлыгыда ечилған иккى күнлүк мүһакимә жигиниң католик дини саиесиди қылған шәхсләр, мәшһүр чиркөларниң диний йетекчилири, «Нью-Йорк вакти», «Дөлөттик аммивий радио» қатарлық даңылқ әхбарат васитилириниң мұхбирилири, һәрқайсыи университетларниң профессорлари қатарлық көплигән шәхсләр иштиреке килған. Әрб дуниясиди қылған шәхсләр, мәсисада вә сәясий саиәләрдә, жұмылдин Америка һәкүмәт саиесиде католик

дини мухлислириниң көрүнәрлик салмақни е г и л и ш и д ә к реалликму бу қетимлиқ мүһакимә жигинида уйғулар дуч келиватқан диний етиқад әркинлигини жинаштлаштыруш килмишини технику көп саһәнин ч ү ш и н и ш и г ә түрткә болған.

Бу қетимлиқ мүһакимә жигини алды билән диний тилавәт һәмде инсанларниң һәмдәмдигүй болған дуалар билән башланған. Болупмұ мәзкур институтниң мудири, профессор Маркус Колниң умумий дуасидан кейин Нотрдам университетиниң профессори Махан Мирза «Күръан кәрим» кирайти арқылы ислам дининиң өслидилә диний әркинликни қоғдашни тәшәббүс қилингандырылған жанлык намайән қилип бәргән.

Жигиниң ахирки баскучи 2021-жиллиқ «Нотрдам диний әркинлик мукапати» ни тарқитиш мурасими болди. Бу баскучта мукапат тарқитиш мурасими билән кәчлик тамақ бирләштүрүлгөн еди. Болупмұ, мукапат тарқитиш мурасимида чоң экранда қоюлған Нури Туркәл һәккидиқи киска фильмдә Нуриның шәхсий кәчүрмишлиригүй бирләштүрүгөн налда уйғур жәмийити баштап кәчүрүгөн еғир қысметләр киска вә ихчам шәкилдә баян қилинди.

Мукапат тарқитиш мурасими диний кейин Нури Туркәл бу һәккити зияритимизни қобул қилип, уйғуларға мешендердә бир мукапатниң тәқдим қилинши буниндин кейинки уйғур дәваси үчүн технику ижабији бир қәдәм болидиганлыгын билдүрдү.

Мәлум болушычә, «Диний әркинлик жигини» ниң 2022-жиллик жигини Италияның Рим шәһиридә қақырлылық болуп, бу хилдиктери жигинларда уйғур мәсилисимиң көпләп оттуриға қоюлуши технику көп һәкүмәтләрниң бу мәсилидә ипадә билдүрүшүгө түрткә болиду, дәп каралмақта.

Әзиз

Британские депутаты одобрили бойкот зимних Олимпийских игр в Пекине

Палата представителей Великобритании приняла резолюцию, призывающую к дипломатическому бойкоту Олимпийских игр в Пекине, сославшись на серьезные нарушения прав человека в Китае.

По данным Sydney Morning Herald, члены Британской палаты представителей 15 июля проголосовали за бойкот зимних Олимпийских игр 2022 года в Пекине. Решение было принято единогласно.

На голосовании Британские депутаты призвали Британское

правительство не отправлять на соревнования представителей королевской семьи, дипломатов и других важных фигур.

Такая страна, как Китай, которая сейчас ведет геноцид против уйгуров во всем мире, а также против Тибета и Гонконга, настоятельно призывают против проведения Олимпийских игр.

Ирада
2021-07-15

Россиялик татар паалийәтчилири: «Уйгурлар, жүригимиз силәр билән биллә!»

Бүгүнки күндә уйғур мәсилиси хәликара сәнгигә чикип, дүния жамаэтчилиги, Америка башлық демократик мәмлекәтләр, хәликара инсан һәклири тәшкілатлари, тонулған дөләт вә жамаэт әрбаплири, атаклык алимлар Хитайнин уйғур елида уйғур вә башкыму түркій-мусулман милләтләргә қарита жүргүзуватқан тәқибләш сәяситини «иркүй қирғинчилик» дәп етирап қиливатқан бир мәзгилдә, эйни вакитларда сабык Совет Иттихаки тәркивидә яшиған түркій хәликләрдиму қандактур бир бирлиши, һесдашиқ қилиш һессиятиниң ойғиниватқанлиғи байқалмақта.

Егилишимизчә, мешендердә иккى һәптә илгери Русийә Федератсийәсиде яшаватқан татар паалийәтчилири ялғуз кишилик намайишқа чикип, Хитайнин уйғуларға қаратқан «иркүй қирғинчилик» сәяситини эйиплиди.

Р у с и й ә Федератсийәсиде тәркивидик и Татаристан жумһурийитиниң пайтәхти Қазан шәниридә һәшир қилинди. «Түрк нәзәри» гезитидә елан қилинған мәлumatlara kariyanda, Tataristannan Naberzhennye Челны вә Қазан, шундаcla Bашкортстан пайтәхти Уфа шәһиридә татар яшириниң «Азатлиқ» иттихакиниң әзалири Рафик Каримуллин, Элдар Мустафаев вә Алмаз Хабибуллинлар Хитайнин уйғуларға қарита сәяситигүй қарши ялғуз кишилик намайиш үштүрүн. Улар қоллириға «ХХ Ж әдике уйғур хәлкігө қаритилған иркүй қирғинчиликни тохтитишни тәләп қилимиз!», «Уйғулар, жүригимиз силәр билән биллә!» дәп йезилған плакатларни көтүрүп чиқкан.

«Татаристанда уйғуларни коллаш һәрикити болуп өтти» дәп аталған мақалыда татар яшириниң «Азатлиқ» иттихакиниң лидери Наил Набиуллинини бу һәккити қарашибири берилгән. У мундак деген: «Узун жиллар давамида ижтимайи тараткуларда вә аммивий әхбарат васитилирида уйғуларниң даим иркүй қәмситиливатқанлиғи тогрулук әхбаратларни еливатимиз. Хәликара жамаэтчилик вә дүния һокук қоғдаш тәшкілатлари уйғулар һокуқлириниң дәпсәндә қилиниватқанлиғини «иркүй қирғинчилик» дәп һесаплаватиду. Биз болсаң X X Ж әдике уйғуларға қаритилған иркүй қирғинчиликни тохтитишни тәләп қилимиз вә уйғуларға өзимизниң мәнивий ярдимимизни изшар қилишни халаймиз.»

Биз Татаристан пайтәхти Қазан шәһиридик татар яшириниң «Азатлиқ» иттихакиниң баш мүхәррири Наил Набиуллин билән алакиләштүк.

Наил Набиуллин әпәнди зияритимизни қобул қилип, мундак деди: «Уйғуларни қоллишимизға уйғур вә татарларни бир түркій хәлик екәнлиги сәвәб болди. Түркій хәликләр даим бир-бираңын коллаши лазы. Әнді татар яшириниң «Азатлиқ» иттихаки өзиниң роий жәһәттін түркій хәликләрниң тәшкілати болуп һесаплиниду. 1992-жили тунҗи хәликара Түркій яшлар тәшкілати курулуп, бу тәшкілат даим

муһим вәзиписи дәп қараймиз.»

Наил Набиуллин уйғур вә татарларни роий, диний, мәдәниити жәһәттін бир-бираңгә интайин үеқин хәликләр екәнлигини оттуриға қоюп, йәнә мундак деди: «Түрк нәзәри» гезитиниң нөвәттики сани беваситә уйғуларни коллашнин ипадисила әмәс, биз «уйғур қирғинчилиғи» тогрулук, әлвәттә ейтишишимиз керәк, өзимизниң вәтәндашларимизга үшәндерүүшүмиз лазим. Шуның билән бир қатарда биз уйғур вә татарларниң бүгүнки тәғдиридә бәзи охшашлыктарнаму байқаватимиз. Уйғуристанга охшаш Татаристандиму миллий паалийәтчилиримиз каттиқ бесим астида қалмақта. Татар тили болса билим саиесидин сиқип чиқырлди. Һазир татар тилини өз ихтияри, пәкәт ата-аниларниң хәниши билән үгүннөттүнди. Татар тилида алий билим елиш мүмкүнчилеги йоқиң орнида. Биздә һәр қандақ намайиш, аммивий паалийәтләр мәнъи қилинған. Лекин уйғулар интайин күчлүк қирғинчиликка дуч келиватиду. Шуның үчүн гезитиниң бу сани асасен уйғур мәсилисигэ бегишланған.»

Наил Набиуллин һазирки вақитта түркій хәликләрниң бир-бираңын коллиялмай келиватқанлиғини әпсүслиниш билән тилға елип, уларни бирликкә чакирди.

«Түрк нәзәри» умумий түркій мәдәният-акартиш, жәмийәтликтәсиясий гезитиниң бу саниниң биринчи бетидә уйғуларниң ай-юлтузлук көк байригиниң рәсими чүшүрүлүп, унинда «Уйғулар, кериндашларимиз! Бизниң жүрәкләр силәр билән биллә!» дәп йезилған. Гезиттә тонулған қазақстанлық сәясәт шунас Қәһриман Гожамбәрдиниң «Уйғур мәсилиси: реаллик вә ойдурмилар» намлиқ чоң көләмлик макалиси, шуныңдәк уйғуларға айт башкыму мәлumatлар берилгән.

Ойған

میونخپندا «5- ئىيۇل ئۈرۈمچى ۋەقەسى»
نىڭ 12 يىللەغى مۇناسىۋتى بىلەن ناماپىش
ئېلىپ بېرىلدى

ئۇيغۇرلار تەرەپتە تۇرۇپ سۆز قىلىۋاتقان
بىۋارىيە يارالامېنتنىڭ ئەزاسى ماركوس
ئىپەندىمۇ فاتناسقان ئىدى. ئۇ نامايش
جەريانىدا سۆز ئېلىپ، شى جىنىپىڭ
هاكىمىيەتنىڭ ئۇيغۇرلار ئۈستىدىن
ئۈرگۈزۈۋاتقان دەھشەتلىك باستۇرۇش
سىياسىستىنى قاتىق ئەيمىلەش
بىللەن بىرگە گېرمانىيە ھۆكۈمىتىنىڭ
خىتايىدىكى ئىسمانىيەتكە قارشى
جىنايەت وە ئىرقىي قىرغىنچىلىققا
قارىتا كەسکىن تەدبىرلەرنى قوللىنىشى
لازىمىلىخىتى تەكتىلىدى.

ئەگرەم
2021 - 07 - 05

5- ئى يول ۋە قەسى» نىڭ 12 يىللۇق خاتىرە كۈنىدە توکيودا نارازىلىق ناماپىشى ئۆتكۈزۈلدى

قاتناشتى. دۇنيا ئۇيغۇر قۇزۇلىپىنىڭ
ياپونىيەدىكى ۋەكلى ئىلهاام
مەخمۇت ئەپەندىنىڭ ئېتىشچە،
بۇ قىتىمىقى نامايسقا 150 ئەتراپىدا
كىشى ئىشتىراڭ قىلغان بولۇپ،
نامايش ئالدى بىلەن 5 ئىيۇلدا
هاياتىدىن ئايىلغان ئۇيغۇرلارنىڭ
روھىغا ئاتاپ قورئان تلاۋىتى
قىلىنغاندىن كېيىن باشلانغان.
 قوللىرىدا ئاي-يۈلتۈزۈق كۆك بايراق
كۆتۈرۈغان نامايسچىلار «ختاي
5 ئىيۇل ۋەقەسىدە قاتىل قىلغان
ئۇيغۇرلارنىڭ ھېسابىنى بىرسۇن»،
«ختاي ئۇيغۇرلارغا ئېلىپ بېرىۋاتقان
ئىرقىي قىرغىنچىلىقنى توختات»،
«ئۇيغۇرلارغا ئەركىنلىك»، «ختاي
جازا لاگىرىنى تاقىۋەتسۇن»،
«قېرىنداشلىرىمنى قايتۇرۇپ بېر»،
ختاي شەرقىي تۈركىستاندىن
قولۇڭنى تارت» دېگەندەك شوئالارنى
تۆۋلۇپ ئەترابىنى لەرزىنگە سالغان.

ئەرگىن تارىم
2021_07_05

د ئۇق چاقىرىغى بىلەن
5- ئىپول كۈنى دۇيانىڭ
ھەرقايسى ئەللىرىدە
«5- ئىپول ئۇرۇمچى» نىڭ 12
قىرغىنچىلىغى ئىللەخى مۇناسىۋەتى بىلەن
نامايشلار ئېلىپ بېرىلغان
ئىدى. گېرمانىيەدىكى
ئۇغۇلارمۇ خىتايىنىڭ
مۇنخىن شەھرىدىكى
كونسۇلخانىسى ئالدىدا

نامايش ئوتکۈزۈپ، 5-ئىيۇل
شېھىتلەرنى خاتىرىلىدى ۋە
ختايىنىڭ نۇۋەتىكى جازا لەگېرلىرى
سىياستىنى قاتتىق ئېيبلىدى.
نامايشقا ياقۇرۇبا شەرقىي تۈركىستان
بىرلىگى تەشكىلاتتىنىڭ رەئىسى
ئەسقەرجان ئەپەندى رىياسەتچىلىك
قىلىدى. د ئۇق رەئىسى دولقۇن ئەيىسا
ئەپەندى نامايش مۇقۇددىمىسىدە
ئۇيغۇرچە ۋە گېرمانچە نۇتۇق سۈرلەپ
ختاي ھاكىمىتتىنىڭ شەرقىي
تۈركىستان خەلقى ئۈستىدىن ئېلىپ
بارغان ۋە ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىرقىي
قىرغىنچىلىق جىنا يەتلەرنى
قاتتىق سۆكتى.
نامايشقا 2008 - يىلىدىن بۇيان

ئامېرىكىنىڭسابق دىنىي ئىشلار ئەلچىسى
خەلقئارا جەمئىيەتنى ئۇيغۇر «ئىرقلەي قىرغىنچىلىغى» نى
ئېتىراپ قىلىشقا چاقىرغان

بايرىخى بىلەن ئاي - يۈلتۈزۈق كۈك
بايراق كۆتۈرۈۋالغان نامايسچىلار
يۇقىرى ئاۋاردا شوئار تۈۋلاپ نامايش
مەيدانىنى لەرزىگە كەلتۈردى .

ئامېرىكا دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى
بىلەن ۋاشينگتون ئالاھىدە رايونىنى
ساياهەت قىلىۋاتقان ساياهەتچىلەر
قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، نامايسچىلارنى
 قوللايدىغانلىغىنى بىلدۈرۈشتى .

5-ئىيۇل ئۈرۈمچى ۋەقەسى» نىڭ
12 يىللەخى مۇناسىۋىتى بىلەن
ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇر جامائىتى پايتەخت
ۋاشينگتوندا خىتايغا قارشى زور
كۆلەملەك نازارىلىق نامايسچى ئۆتكۈزۈ .
بوگۇنكى بۇ نامايسقا كىچىك
ۋاقتىدا ئاتا-ئانسىغا ئەگىشىپ
ئامېرىكىغا كەلگەن ياكى ئامېرىكىدا
تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان يېڭى بىر
ئەۋلاد ياش - ئۆسمۈرلەرمۇ قاتناشتى .
نامايش ئىنتايىن يۇقىرى كەپپىياتتا
ئۆتكۈزۈلدى، قوللىرىغا ئامېرىكا

گویا

2021_07_05

سابق تاشقى ئىشلار مىنستىرى مايىك پومپىيو:
ختاي كومپارتىيەسىنىڭ 100 يىللەغى قەتلئام ۋە ئىرقي
قىرغىنچىلىق بىلەن تولغان بىر ئەسلىق

ئامېرىكىنىڭ سابق تاشقى ئىشلار مىنلىرى مايك پومپېيو 1-ئىيۇل كۇنى تىۋىتىر ئۇچۇردا 100 خىتاي كومىارتىيەسىنىڭ يىللېخىنى باھالاپ ئۇنى قەتللىام ۋە ئىرقىي قرغىنچىلىق بىلەن تولغان بىر ئىسر، دەپ سۈپەتلىدى.

ئۇ مۇنداق دېگەن: «خىتاي كومپاراتىيەسىنىڭ 100 يىللېخى زور كۆلەملىك قەتلئاملار ۋە ئىرقىي قرغىنچىلىق بىلەن تولغان بىر ئەسىردوْر. ھېچقانداق بىر سىياسى پارتىيە خىتاي كومپاراتىيەسىدەك جىق ئادەمنىڭ جىنغا زامن بولۇپ باققان ئەممەس». «خىتاي كومپاراتىيەسى 1-ئىيۇل يەنى ئۇزىنىڭ قۇروڭوشنىڭ 100 يىللېخىنى قەتكەنلىك ۋە قانۇن بىلەن كۆتۈڭىنى دەلەت رەئىسى شى جىنپىڭ شۇندىكى نۇتقىدا «بىز ئەزەلدەن باشقىلارنى بوزوڭ قىلىغان، زۇلۇم قىلىغان ۋە قول ئىچىرىكا دىننى ئەركىنلىك كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى نۇرسى تۈرکەلمۇ شى جىنپىڭنىڭ سۆزىگە ئىنكاس قايتۇرۇپ: «ناتسىستلار

دەۋرىدىن بىرى كۆرۈلۈپ باقىغان ئەڭ چوڭ جازا لاڭپەلىرىنى يولغا قويغان وە شۇنداقلا ئۇيغۇرلارنى زاۋۇتلاردا ۋە قۇراشتۇرۇش لەننەلىرىدە قول قىلىۋاتقان شى جىنپىڭنىڭ بۇنداق يالغان سۆزلىشى تولىمۇ كۈلكلەك» دېگەن. ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن:

«خىتاي كومۇنىسىتىك پارتىيەسى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇزۇن تارىخقا ئېگە قەدىمى دىن ۋە مەددەنىيەت ئەنئەنسىگە قارشى زور تەھدىت پەيدا قىلىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ دىسى ۋە مەددەنىيەت كىملىكىنى ئۆزىگە ساداقەتسىزلىك ۋە يوشۇرۇن تەھدىتنىڭ ئالامىتى، دەپ قارايدۇ.

خىتاي كومپاراتىيەسى دىننى يەنى ئۇيغۇرلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئىرقىي قرغىنچىلىقنىڭ باھانىسى سۈپىتىدە قوللانغان. ئەركىن دېمۇكراتىك دۆنەتلەر كىشىلىك ھوقۇق ۋە قانۇن ئاساسدىكى خەلقئارا تەرتىپىنى قوغداش ئۈچۈن، خىتاي كومپاراتىيەسىنىڭ دۆلەت ئىچىدىكى ياستۇرۇش ھەرىكتى ۋە چەتئەلدىكى تاجاۋۇزچىلىق ھەرىكتەلىرىگە قارشى تۇرۇشى كېرەك.»

ئىرادە 2021-07-02

كىنىڭ سابق دىنىي ئىشلار ئەلچىسى خەلقئارا جەمئىيەتنى ئۇيغۇر «ئىرقىي قرغىنچىلىغى» نې، ئىتتىرىپ قىلىشقا چاقىرغان

دەپ بېكىتىشكە ئۇندەيمىز. بىراق
 بىز تېبىخىمۇ كۆپ ئىشلارنى قىلىشىمىز
 كېرىگەك. گۈلباھارغا ئوخشاش شاھىتلار
 دۇنيانىڭ قالغان قىسىمىنى ئۆز
 وەتنىندا دەھشەتلەك ۋەھشىلىككە
 دۈچ كەلگەن ئۇيغۇرلار بىلەن باغلاب
 تۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاش،
 ئۇلارنىڭ ئادىمىيەلىكىنى قوغداش ھازىر
 بىزنىڭ مەسئۇلىيەتىمىز».

ئەرگىن
2021-07-01

ئۇيغۇر ئايدىلىرى دۇچ كەلگەن ئەڭ قەبىھە
 ۋە ھەشىلىكەرنىڭ بىرى» ئېكەنلىكى،
 «ئايدىلارغا ئوکۇل سېلىپ ئۇلارنى
 تۈغماس قىلىشقا دائىر دوكلاتلار»
 خىتايىنىڭ ئاخىرىقى مەقسىتىنىڭ
 «ئۇيغۇر مىللەتىنى يوقىتىش»
 ئېكەنلىكى تەكىتلەنگەن.
 ماقالىنىڭ ئاخىرىدا يەنە مۇنداق
 دېپىلگەن: «بىز خەلقئارا جەمئىيەتنى
 ئامېرىكا، ئەنگىلىيە، گوللاندииە
 ۋە كانادا ھۆكۈمەتلەرىدەڭ بۇ
 ۋە ھەشىلىكىنى «ئىرقى قىرغىنچىلىق»

کەچمىشى ۋە 2018-يىلى ئۈرۈمچىدە تۇتقۇن قىلىنىپ ھازىرغا قەدەر ئىز-دېرىكى بولمىغان دوختۇر گۆلشەن مەسىلىسى ئاباسىنىڭ نۇقىشى چىقىش قىلىنىپ، ئۇغۇر ئاىللىرىنىڭ قورقۇنچىلىق زىيانكەشلىككە دۇچ كېلىۋاتقانلىغى يورۇتۇپ بېرلىگەن.

«ئۇغۇرلار دۇچ كەلگەن دەھىشەتكە جاۋاب بېرىش» ماۋزۇلىق مەزكۇر ماقالىدە «خىتاي كومپىارتىيەسىنىڭ مەجبۇرىيىت توغماس قىلىش ھەركىتى لاكىرلاردىكى

ئامېرىكىنىڭ سابق دىنىي ئىشلار
 باش ئەلچىسى سام بروۋېپىنەڭ بىلەن
 ئۇيغۇر ھەركىتى تەشكىلاتتىنىڭ
 مەسئۇلى روشن ئابباس «ۋاشىنگتون
 ۋاقتى» گۈزىتتىنىڭ 30-ئىيۇندىكى
 سانىدا ماقالە ئېلان قىلىپ،
 خەلقئارا جەمئىيەتنى خىتايىنىڭ
 ئۇيغۇرلارغا تۇقان مۇئامىلىسىنى
 قىرغىنچىلىق» دەپ
 قىلىشقا ئۇندىگەن.
 ماقالىدە فرانسىيەدىكى لەكىر
 شاهىتى گولباھار خاتىۋاجىنى

Бельгия парламенти «уйғур иркىй қирғинчилиги» һәккىдә рәсмий қарап елан қилди

Бельгиядә яшаватқан уйғур жамайти «5-июль Урумчи қирғинчилиги»ниң 12 жилигини хатириләш, Бельгия парламентида «уйғур иркىй қирғинчилиги»ни тонуш тоғрисида рәсмий биләт ташлайдын парламент әзалирига мәдәт бериш үчүн Брюсселда зор көләмлик намайиш өткәзди.

Намайишни Бельгия - Уйғур жәмийити уюштурған болуп, бу намайишқа Бельгиядикىй уйғур паалийэтчиләрдин башқа Бельгия парламентида «уйғур иркىй қирғинчилиги»ни оттуриға қойған Бельгия йешиллар партиясиниң вәкили Самуел Коголати әпәндим, Бельгия сotsциал-демократлар партиясиниң вәкили, шундақла бу партияниң лидери Әхмәт әпәнді қатнашқан. У бу намайишта уйғулар һәккідә сөз қылған.

Намайишқа жәмий 150 кәйекин киши қатнашқан болуп, Бельгиядикىй һәркайсы таратқуларниң мухбирлируму

нәк мәйдандин хэвэр бәрген.

Бельгия парламентида Хитайнин уйғуларға жүргүзуваткан зулумлирини «иркىй қирғинчилик» дәп етирап қилиш мәсилиси бирликкә кәлгән болсими, әмма бу һәктики қарап рәсмий авазға қоюлуп, рәсмий әхбаратқа елан қилинмиған еди. Хитай һөкүмити йекиндин буян бу һәктә Бельгия тәрәпкә жиддий инкас қайтурған болсими, әмма Бельгия парламентидикىй һәркайсы партия вәкиллиринин толук аваз бериши билән 7-айниң 8-күни Бельгия парламенти «уйғур иркىй қирғинчилиги» һәккідә рәсмий қарап елан қылған.

Мәлумки, Бельгия парламенти, Америка, Энглия, Канада, Голландия, Литва парламентидин кейин, Хитайнин уйғур вә башқа түркйилләтләргә қаратқан бастирушлирини «иркىй қирғинчилик» дәп тонуған 6-дөләт болуп қалди.

Уйғурай

Канадиниң Торонто, Монреаль, Ванкувер, Калгари қатарлық шәһәрлиридә «5-июль қирғинчилиги» хатириләнди

Цэт әлдики уйғулар Урумчи «5-июль қирғинчилиги»ниң 12 жилилік хатире күніндә һәр хил паалийэтләрни өткүзүп, дүнияни зил-зилига салған бу вакиедә өлгән, тутқун қилинған, из-дерексиз йоқалған уйғуларни хатирили. Канадидикىй уйғуларму бу қирғинчиликини 12 жилигини аланидә шәкилдә хатирилгән.

Шу күни бир уйғур паалийэтчи Канадиниң Торонто шәһиридин пайтәхт Оттавага қарап 15 күнлүк пиядә марафон жүрүшини башлиған, шундақла Торонто, Калгари, Монреаль, Ванкувер шәһәрлиридә намайиш өткүзүлуп, «5-июль қирғинчилиги»ниң курбанлирига адәләт тәләп қылған. Канада һөкүмитини 2022-жилилік Бейжин қишилик Олимпик мусабикисини бойкот кишилик чакирған.

Бу паалийэтни уюштурған «Канада-Шәркй Түркистан жәмийити»ниң рәсиси

Түйғун Абдувәлиниң билдүрүшчә, Торонто шәһириди намайышта тәхминән 300 дәк киши шәһәрлик һөкүмәт алдыга жиғилип, бу йәрдин Канада мәмлекәтлик Олимпик комитетиға жүрүш қилған.

У 7-июль күни бу һәктики зияритимизни қобул қилип, мундақ деди: «Канада-Шәркй Түркистан жәмийитиниң уюштурушида Торонто, Ванкувер, Калгари, Монреаль қатарлық төрт шәһәрдә намайиш болди. Торонто да тәхминән 300 гә йекин уйғуларниң катнишиши билән шәһәрлик һөкүмәтниң алдида башлинин, Олимпик комитетиниң бинаси алдида ахирлаشتі.»

Түйғун Абдувәлиниң ейтишичә, бу қетимки намайишниң мәксити - «5-июль қирғинчилиги»ни хатириләш билән бир вакитта йәнә бу қирғинчиликтә месъулийити бар хитай әмәлдарлирини сотқа тартишни тәләп кишиш, Канада һөкүмитини Бейжин қишилик Олимпик мусабикисини бойкот кишиш чакирған. әмәлләйләштүрүшкә чакирған».

Әркін

Бир әсирлик зулумниң тәбриклигүдәк нечнемиси йок!

«Инсанийэтниң ортақ дүшмини» дәп қарап келиватқан комунизм идеологияси Хитай компартияси қурулған жил - 1921-жили, 1-июлдин тартип бүгүнгичә болған йүз жил ичида Хитайдикىй һөкүмран идеологиягә айлинип қалди. Хитай компартияси өзлиринин бир әсирлик тарих яратқанлыгини һәмдә бу жәриянда ақызылкын зорайғанлыгини өзлириниң һәклилек екәнлигигә дәстәк қиливатқанда, Дүния уйғур қурултей (Д У К) «Бир әсирлик зулумниң тәбриклигүдәк нечнемиси йок» деген темидики тор муһакимә жигинин чакирди.

1-июль күни жигин риясәтчеси, Д УК ниң хадими Зумратай Әркін алди билән сөз елип, жигинниң мәксити һәккідә қысқычә мәлumat берди. У сөзидә Хитай компартияси қурулған вә зорайған бир әсирлик тарихниң әмәлийэттә инсанийэттә үчүн әң зулмәтлик бир әсир болғанлыгини, бу бир әсирлик тарихниң зулумдин башқини пәйда қылмапанлыгини аланидә тәқитләп өткәч, бу һәктики тәпсилатларни һәркайсы паалийэтчиләрниң ағзидин аңлаш лазимлигини билдүрди.

Д У К ниң рәсиси Долкун Әйса ечилиш нұтқини сөзләшкә тәклип қилинди. У сөзидә нұктилиқ қилип Хитай компартияси өзиниң йүз жигилдик хатирисини варақлаватқанда, әмәлийэттә Хитайда қишилик һокуқлиринин қатык дәпсәндө он жигилини тәқитләп өтти. Болуп-му Хитай компартиясиниң залимлиғи ешип мениватқанда, унин езиши вә

зиянкәшлигигә учраватқан уйғур, қазақ, тибәт, монгол қатарлық ҳәликләрниң бу ортақ дүшмәнгә карши бир яқидин баш чиқиришиниң муһимлигини, ташки дүниядики һәркайсы күчләр бирләшкәндилә бу рәзил һакимйэткә қарши туруш һәмдә уни тарихниң әхләт сандуғыға чөрүп ташлашын мумкин болидиганлыгини шәрхиләп өтти.

Тибәт сәргәрдан һөкүмити парламенти тәрипидин йенидин сайланған рәсиси Пенпа Серенму жигинға қатнашқан болуп, меһманлар қатарыда аланидә сөз қилди. Уму өзиниң Долкун Әйса оттуриға қойған «Йүз жигилдик тарих әмәлийэттә зулум вә бесимдин башка нечнәрә яратқыны йок» деген пикрини толук қоллайдынлыгини билдүрди.

Бу қетимки жигинға Д У К қаримигиди Хитай ишили бөлүмнин директори Илшат Һәсәнму тәклип

қилинған еди. Илшат Һәсән өз сөзидә Хитай компартияси қурулғандын бүнкән тарихни варақлиғанда, башқисини қоюп «Тыйнәнминь қирғинчилигини» әсләп өтүшниң өзила купайә қилидиганлыгини тәкитлиди.

Бу муһакимә жигинға тибәтләр, монгуллар, Хонконг демократилири қатарлық һәркайсы группиларниң вәкиллириму қатнашты. Шуларниң ичидин хитай адвокат Тең Бявму айрым сөз қилип, Хитай компартияси қурулған йүз жилдин буян барлықа кәлгән байларни йоқутуш, зиялийларни йоқутуш, жигивелиш лагерлири вә иркый қирғинчиликка охшаш инсанийэткә қарши туруш жинайэтләрниң жилсери ешип маңғанлыгини, диктаторлукның күндилек нормиға айлинип қалғанлыгини, Хитай компартиясиниң канлиқ һөкүмәнлигини баян қилди.

Жигинниң ахирида һәркайсы вәкилләр Хитай компартиясиниң бир әсирлик зоруюш тарихидин қандақ савақларни елиш мүмкінлигини, уйғулар вә башқа ҳәликләр, шундақла дүния ҳәлкү Хитай компартиясиниң ешип бериватқан дүшмәнликлиригә дуч келиватқанда немиләрни қилиш қатарлық темилар бойичә соалжаваблар болуп өтти. Жигин әһли ахирида бирдәк «Зулум вә зиянкәшликтин асасий һөкүмәнлик темиси қылған бундақ бир һакимийэтниң бир әсирлик хатире күнини тәбриклиши маһияттә зулум вә зиянкәшликтин бир әсир давам килемлигиги тәбриклигәнликкә баравәр» деген ортақ пикиргә қалди. Бу һәктики башқа темилар жигинниң иккінчи бөлигидә муһакимә қилинди.

Шу күнин өзидә Америка қошма штатлиринин Бирләшкән Дәләтләр Тәшкілатыда (Б Д Т) турушлук сабык баш әлчиси Никки Халь өзинин фейсбук (йүздидар) бетидә уйғур дияридики лагерларниң сүртүни қошуп, учур йоллап «Хитай компартияси мәжүт болғанлыгин үз жиллигини тәбрикләвәтқанда, жигивелиш лагерлириға қамалған һәмдә бу жайларда азап чекиватқан бир миллион уйғуларни үнтумаймиз»-деген.

Әзиз

1.07.2021

مەللىي مۇستەقىللەق بىز ئۇيغۇرلاردىن يەنە قانچىلىك ئۇزاقتا؟

ئىقتىسادىي جازانى قوبۇل قىلىشنى، شىركەتنى ۋەپاران قىلىشتىن مۇھىم دەپ بىلگەنلىكى ۋە بۇ ئاتالىمىش «شەخس شىركەت» نىڭ ئىشلىرىغا ختايىنىڭ بىر دۆلەت سۈپىتىدە قول تىقىپ ئارلىشىسى نەتىجىسىدە بىز جۇڭشىنىڭ نوقۇل هالدىكى شەخس شىركىتى ئەمەس بەلكى ختايىنىڭ ئۇچۇر ئالاقىسى ۋە جاسوسلىق ساھەسىدىكى مۇھىم ئورگىنى ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتۇق. يەنى ئامېرىكىنىڭ تېخنىكىسى ئىران بىلەن شىمالىي كورىيەگە سېتىپ ئامېرىكىنىڭ ئەقلىي مۇلۇك ھوقۇقىغا دەخلى - تەرۇز قىلغان جۇڭشىنىڭ كەينىدە ختايى ھۆكۈمىتىنىڭ رەھىبرلىكى بارلىقىنى ئامېرىكا ھۆكۈمىتىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يەتكەن ۋە شۇ سەۋەب ئامېرىكا ختايى ئۇقۇغۇچىلارغا بولغان تەكسۈرۈش، كۆزىتىش ۋە ئامېرىكىغا ختايىدىن ئۇقۇشقا ۋە خىزمەت بىلەن كېلىدىغانلارنىڭ ۋە ئىزرا ئېلىش ئىشلىرىغا چەك قويۇش، ۋە تەندىاشلىققا چەك قويۇش، ختايى گراجدانلىرى ياكى ئامېرىكا گراجدانلىقىغا ئۆتكەن ختايالارنىمۇ دۆلەتتىنىڭ تېخنىكىلىق مۇھىم خىزمەت ئۇرۇنلارغا قوبۇل قىلىمالىق، ھازىر ئىش ئۇرۇندا بولغانلارنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشىنى تەكسۈرۈش قوللىنىشقا باشلىدى. شى جىنپىڭ گەرچە دەسلەپتە قانغا قان ئالىمۇز” دەپ چوڭ سۆزلىكەن بولسىمۇ، لېكىن تراپىنىڭ دىگىننى قىلىدىغان، ختايىدىن قورقۇپ قالمابىدىغان جەسۇر ۋە قەتىيەلىكى كېلىپ چىقىشى تىجارەتچى بولغان بىر پېزىدېتتىنىڭ ختايىنىڭ قارشىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. دەرۋەقە ختايى ھۆكۈمىتى تراپىنى پەقەت“گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق” ئادەم دەپ پەرەز قىلىشقا وە شۇ پەرنىزىگە ئاساسەن ستراتېجىيىسىنى تۈزگەن بولۇپ، تراپىنىڭ ۋۆيلىمغان يەردەن بۇنداق قاتىق قول پېزىدېت بولۇشى ختايىنى چۆچۈتى. 6-ئىيۇل كۇنى 50 مiliardلىق ختايى مېلىغا باج ئالىدىغانلىغىنى جاكارلىغاندىن كېيىن ختايىمۇ ئامېرىكىنىڭ ئۇخشاشىش مىقداردىكى مېلىغا ۋوشاش باج ئالىدىغانلىغىنى جاكارلىغاندى.

شۇ يىلى 6 - ئائينىڭ 28-كۈنى ب د ت غا رەسمىي ئەزا بولغان وە دۇنيا تەرىپىدىن رەسمىي ئېتىراپقا ئېرىشكەن. 3. جەنۇبىي سۇدان جۇمھۇرىيىتى. ئافرقىنىڭ شەرقىي قىسىمغا جايالاشقان بۇ دۆلەت سۇدان جۇمھۇرىيىتىدىن ئايىرلىپ چىقان بولۇپ، 2011 - يىلى 9 - ئىيولدا مۇستەقلەق ئىلان قىلغان وە ئافرقا چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى 54 - دۆلەت بولغان شۇنداقلا پۇتون دۇنيانىڭ ئېتىراپ قىلىشغا ئېرىشكەن. بۇ دۆلەت نۆۋەتتە دۇنيادىكى ئەڭ ياش دۆلەت ھېسابلىنىدۇ. يۇقارقى ئۆچ چۈچۈن دۆنيانىڭ مۇستەقلەپ بولالشى بىزگە شۇنى ئىسپاتلاب تۇرۇپتىكى، ئۇيغۇر خەلقى ئۇچۇن مۇستەقلەق ئۆچ چۈچۈن بىر چوشلا ئەمەس، بەلكى تارىخى پۇرسەتلەرگە تولغان ھازىرقى دۇنيا ۋەزىيىتىدە پەقەت پۇرسەتنى كۆرۈپ بېتەلسەكلا مۇستەقلەق ئۆچ چۈچۈن ئانچە يىراق بولىغان بىر مەنزىل خالاس! ئۇنداقتا ئۇيغۇرلارنىڭ مۇستەقلەق ئارزۇنى ئۇچۇن بۇرسەت كەلدىمۇ؟ بىز بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشتىن ئاۋۇڭال، بىزنىڭ پۇرسەتلەرىمىزنى تۆزىدە يوشورغان دۇنيا ۋەزىيىتىگە ھەزىرىمىزنى ئاڭدۇرۇپ، كۆزىمىزنى يوغان ئېچىپ قاراپ باقايىلى، پۇرسەت زادى قەيەردە؟ بىز ئىزچىلەر دەپ توۋلاپ كېلىۋاتىمىز، خىتايلار دەپ ئۆچۈن ئەڭ دەسلەپتە ئۇنداقتا بىز ئۇچۇن ئەڭ دەسلەپتە بىلىشكە تېگىشلىكى دۇشمەننىڭ ھازىرقى ئەھۋالى بولۇشى كېرەك ئەلۇتتە.

1. ختاي ھۆكۈمىتىنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى

ختاي - ئامېرىكا سودا ئۇرۇشى نۆۋەتتە هەتتا روسسييەدە ئۇيۇشتۇرۇلغان“ دۇنيا پۇتىبول مۇسابىقىسى ”دىنмиۇ بەكەن قىزىق نوقتىلىق مەسىلەگە ئايالاندى دېسەك ئارتۇق كەتمەس. چۈنكى دۇنيا ئىقتىسادىغا تەسر كۆرسىتىپ تۇرغان بۇ ئىككى ئىقتىسادىي چوڭ گەۋەد ئارىسىدىكى سودا تالااشلىرىنىڭ ئاققۇشىتتە سودا ئۇرۇشى دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلۈشى وە سىياسى خاراكتېرگە ئىگە بولۇشى هەم شۇنداقلا بۇ سودا ئۇرۇشى سەۋەپلىك ختاي ئىقتىسادىدا داۋالغۇش بولۇشى ۋەھاكازالار كىشىلەرگە ئەينى يىللاردىكى سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشىدا ئامېرىكا بىلەن سابق سوۋېتلىر ئىتتىپاقي ئارىسىدىكى سودا ماجراسى وە ئۇنىڭ تەسىرى سەۋەپلىك كېلىپ چىققان سوۋېت ئىتتىپاقينىڭ پارچىلىنىشى قاتارلىق بىر قاتار تارىخىلارنى ئەسلىهتتى. دەرەقە ئەينى يىللرى ئامېرىكا سوۋېت ئىتتىپاقيغا ئىقتىسادىي جازا يۈرگۈزگەنلىك سەۋەب ئىقتىسادىدا چېكىنىش بولغان وە ئاققۇش پارچىلىنىشى كەلتۈرۈپ چىقارغان. مانا مۇشۇنداق تارىخي پۇرسەتلەر سەۋەب بۈگۈنىڭ قازاقىستان، تاجىكىستان، ئورپىكىستان، قىرغىزىستان قاتارلىق نۇرغۇن دۆلەتلەر مۇستەقلەقنىڭ بۇيۇڭ قەدىمىنى ئالالغان.

2. ئۇنداقتا تارىخ تەكىرىلنىمادۇ؟

كىمنىڭ سۆزى ئېكەنلىگى ئېسىمده قالماپتو، مۇنداق بىر سۆز بولىدىغان:

ئاسییه ئۇيغۇر

1. بولوم: مؤسسه قىلىقنىڭ شەرتلەرى ۋە رېئاللىقىمىزدىكى مەۋجۇت مەسىلىلەر

مملکی مؤسسه قللیق بولسا هر ببر دوّله تئىشك ئالاھ ئاتا قىلغان هوّققى بولۇپ ، مؤسسه ملىكىچى دوّله تله رنىڭ كۈچلىرى زور دەرىجىدە ئاجىزلىغان 21 - ئەسرىدىم يەنلا نۇرغۇن مىلله تله ر ئۆز دوّلتىنىڭ مؤسسه قىللەغى ئۇچۇن تىنمىسىز كۆرەش قىلمۇا تىدو . ئەلۇھىتتە خەلقئارا ۋەزىيەت ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە مىللەي مؤسسه قىللېق ھەرىكە تلىرى يەنلا نۇرغۇن دوّله تله رنىڭ سودا مەنپە ئەتىگە يانداش بولسىمۇ ، ئەمما بۇنداق ئەھۋالنىڭ كېلىپ چىقىشىمۇ كونتىرول قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلاردۇر . چۈنكى دۇنيا جامائىتى بىلەن بىرگە ياشاؤاقنان ھېچبىر مىللەت جامائەت ئىچىدىكى ئىشلاردىن مەنلىرى ئىشلاردىن بىرمر ئىشلارنى ۋۆجۇتقا چىقرىمالايدۇ . ئۇنداقتا بىز ييراقنى قويۇپ يېقىنلى يەنلى ئىككى مىكىنجى يىلىلاردىن كېيىن مؤسسه قىل بولغان دوّله تله رگە قاراپ باقايىلى : 1. شەرقىي تىمور دېمۇكراٽىك جۇمھۇرىيىتى ، 16 - ئەسرىدىن باشلاپ پورتگالىيە تەرىپىدىن مؤسسه مىلکە قىلىنغان ، كېيىن گوللاندىيە بىلەن بىرلىكتە مؤسسه مىلکە قىلىنغان دوّله ت بولۇپ ، ئىكىنجى دۇنيا ئۇرۇشدىن كېيىن شەرقىي تىمور پورتوقالىيىنىڭ بىر ئۆلکىسى بولۇپ قالغان . 1975 - يىلى مؤسسه قىللېق ھەرىكتىنى قوزىغۇن ۋە ئۇزۇن يىللار ئېرچىل كۆرەش قىلىش داۋامىدا 2002 - يىلى مؤسسه قىللېق ئېلان قىلغان ۋە باشقا دوّله تله رنىڭ ئېرەتكە ئېتىرپ قىلىشغا ئېرىشكەن . 2. قارا تاغ جۇمھۇرىيىتى . 19 - ئەسرىدىلا مؤسسه قىل دوّله ت بولغان ۋە ئېتىرپ قىلىنغان بولسىمۇ ، لېكىن بالقان ئارىلىغا جايلاشقان بۇ دوّله ت جۇغراپ يىلىك ئۇرىنى سەۋەبلىك نۇرغۇن دوّله تله رنى <بىر قىسى>غا ئايلىنىپ قالغان . 2 - دۇنيا ئۇرۇشدىن كېيىن يۈگۈسلاۋىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىتتىپاقداش دوّلتىگە ئايلىنىپ قالغان . 90 - يىللاردىكى سوۋېت ئىتتىپاقدانىڭ پارچىلىنىشى بىلەن يۈگۈسلاۋىيە ئىتتىپاقدىكى نۇرغۇن دوّله تله ر مؤسسه قىللېق ئېلان قىلغان . قارا تاغ بولسا 2006 - يىلى 5 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ئۇمۇم خەلق ئاۋازغا قويۇش ئارقىلىق 5 پېرسەنلىك كىچىكىنە ئۇستۇنلۇك بىلەن مؤسسه قىل بولغان ۋە 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى 1 - دۇنيا ئۇرۇشدىكى مؤسسه قىل دوّلتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەن .

Прошла онлайн-конференция, посвященная юбилею республики

2 июля 2021 года прошла онлайн-конференция, которую проводило Общественное объединение «Республиканский этнокультурный центр уйголов Казахстана» на тему: «Казахстан-30 лет единства, мира и согласия», посвящённая к 30-летию независимости Казахстана. Участники конференции представили доклады об истории становления казахстанской государственности, развитии и дружеских отношений между народами Казахстана.

По официальному приглашению в ней принял участие председатель Общества уйголов КР «Иттипак» Аскар Касымов. Он вы-

ступил с приветственной речью:
«Уважаемые коллеги и товарищи!
Сердечно приветствую участ-

ников круглого стола на тему: «Казахстан -30 лет единства, мира и согласия», посвященного 30-летию независимости Республики Казахстан от имени Общества уйголов Кыргызстана «Иттипак».

В этом году братские республики Казахстан и Кыргызстан отмечают 30-летие своей независимости. В настоящее время в Казахстане есть уйгурские школы, культурные центры и уйгурские газеты в густонаселенных районах Казахстана и в г. Алматы, Государственный музыкальный уйгурский драмтеатр, газета «Уйгур авази» и районные газеты, также действуют уйгурские

культурные и молодежные центры. Все это наглядно свидетельствует о политике правительства Казахстана в отношении уйгуров.

За последние 30 лет наши культурные, научные и социальные контакты между нашими двумя республиками расширяются.

Думаю, что и дальше наши дружеские и культурные связи будут развиваться и укрепляться.

Желаю Вам больших успехов в дальнейшей вашей деятельности и начинаниях!»

Абдурахим Хапизов

Новости

УЙГУРЫ ВО ВСЕМ МИРЕ ОТМЕТИЛИ ГОДОВЩИНУ ЖЕСТОКИХ РЕПРЕССИЙ В 2009 ГОДУ

Уйгурские группы по всему миру провели демонстрации, посвященные жестокому подавлению уйголов китайскими властями 12 лет назад в столице Синьцзян-Уйгурского автономного района (СУАР), в то время как высокопоставленные американские дипломаты обсуждали усиливающиеся репрессии в отношении групп этнических меньшинств, в основном мусульманских в северо-западном Китае.

Более 200 уйгуротов, в том числе многие молодые люди, приехавшие в США в детстве, провели антикитайскую акцию протesta в Вашингтоне, округ Колумбия, по случаю годовщины насилия беспорядков в Урумчи (на китайском языке Wulumuqi). Демонстранты в столице США держали в руках американские флаги и голубые флаги Восточного Туркестана - уйгурского названия китайского региона Синьцзян.

По официальным данным Китая, около 200 человек погибли и 1700 получили ранения в результате трехдневной вспышки насилия, начавшейся 5 июля 2009 года между уйгурами и китайцами-хань в Урумчи, хотя уйгурские правозащитные группы говорят, что эти цифры намного выше.

Японская ассоциация уйгуротов провела акцию протesta в Синдзюку, центральном районе Токио, в которой приняли участие не только уйгуры, проживающие в Японии, но и граждане Японии, монголы и жители Гонконга.

Всемирный уйгурский конгресс, базирующийся в Германии, провел 5 июля в Лондоне акцию протesta, в которой также приняли участие члены уйгурской общины, тибетцы и представители Гонконга.

Уйгурская община в Швейцарии провела акцию протesta в Берне, а уйгуры, живущие в Турции, отметили инцидент 2009 года, проведя 10 мероприятий в Стамбуле, Анкаре, Конье и других городах.

Лидеры уйгурских организаций, члены уйгурской диаспоры и турецкие сторонники провели акцию протesta и пресс-конференцию перед китайским консульством в Стамбуле 5 июля, в которой приняли участие тысячи человек.

Уйгуры в Мюнхене и Амстердаме также организовали демонстрации перед посольствами Китая в этих городах.

Уйгуры в Казахстане и Кыргызстане также провели собрания в честь ознаменования 12-летия трагических событий в г. Урумчи 5 июля 2009 года.

Блинкен проводит круглый стол. Во вторник госсекретарь США Эн-

вать голоса активистов, выживших и членов семей жертв, которые мужественно выступают против этих зверств», - говорится в заявлении.

Андерс Корр, издатель журнала «Политические риски» и руководитель фирмы по снижению политических рисков Cott Analytics Inc., сказал, что встреча Блинкена с бывшими заклю-

тив уйгуров в СУАР, сославшись на лагеря для интернированных, в которых содержится около 1,8 миллиона человек, многие из которых подвергались пыткам или другим видам насилия.

США и ряд других стран наложили санкции на китайских чиновников, ответственных за злоупотребления в отношении уйгуров, а также на китайские правительственные учреждения и компании, подозреваемые в использовании уйгурского принудительного труда для производства таких продуктов, как хлопок, парики, помидоры и поликремний для солнечных батарей.

В Пекине официальный представитель министерства иностранных дел Китая Ван Вэньбинь сказал, что главным вопросом СУАР является борьба с терроризмом, отвечая на вопрос о встрече Блинкена с уйгурами, ранее содержащимися в лагерях.

«Как мы неоднократно подчеркивали, вопросы, касающиеся СУАР, касаются не этнической принадлежности, религии или прав человека, а борьбы с насилием терроризмом, экстремизмом и сепаратизмом», - сказал он на пресс-конференции. «Преступления в виде «жестокого обращения», «злодеяний» или «генocide» никогда нельзя приписывать Китаю».

«Ложь и слухи США были разоблачены тем фактом и правдой, что Синьцзян наслаждается стабильностью и процветанием, а жители там живут счастливой и полноценной жизнью», - сказал Ван Вэньбинь, повторив ответ Пекина с тех пор, как в 2017 году появилась хорошо задокументированная система лагерей для интернированных.

Розанн Герин

Подготовлено и переведено
Уйгурской службой РФА.

Написано на английском языке

тони Блинкен встретился по видеоконференции с семьями выживших в китайских лагерях для интернированных, защитниками и родственниками людей, задержанных в СУАР, чтобы услышать напрямую от них о злоупотреблениях в отношении группы меньшинств.

Эксперты считают, что с 2017 года в лагерях находятся более 1,8 миллиона человек - примерно шестая часть от 12 миллионов уйгуров СУАР.

Китай заявляет, что лагеря представляют собой центры профессионального обучения, созданные для борьбы с религиозным экстремизмом и терроризмом. Но многие учителя, интеллектуалы и известные бизнесмены оказались в заключении в этих лагерях.

Блинкен сказал уйгурам, что США полны решимости работать с союзниками и партнерами, призывающими положить конец продолжающимся преступлениям Китая против человечности и геноциду, согласно заявлению официального представителя Госдепартамента Неда Прайса.

«Соединенные Штаты будут и впредь ставить права человека во главу нашей политики в отношении Китая и всегда будут поддержи-

ченными лагеря для интернированных являются обнадеживающим знаком.

«Это означает, что он все более серьезно относится к геноциду, - сказал он. - Будем надеяться, что в следующий раз он представит общественности эти встречи и страдания уйгуров, чтобы продемонстрировать еще большую приверженность Америки их освобождению».

Софи Ричардсон, директор Хьюман Райтс Вотч по Китаю, сказала, что решение Блинкена встретиться с группой уйгуров было «невероятно важным делом».

Слушать их истории и предлагать их идеи были «не только важным жестом поддержки для этих людей и их сообщества, но и очень мощным способом обратить внимание Китая на то, что правительство США не намерено снимать свои опасения по этому поводу» - сказала она.

Ричардсон также подчеркнула важность создания механизмов для расследования и привлечения к ответственности китайских правительственных чиновников, ответственных за преступления против человечности, чтобы удержать Китай от подобных действий в будущем.

В январе Государственный департамент США определил, что китайское правительство совершает геноцид про-

АЗАТЛИҚ ОРДЕНИ

ئازادلىق ئوردىنى

Әхмәтжан Қасиминиң ай-юлтузлуқ «Азатлиқ» ордени тақиган, манчистир бөк вә қастум-бүрүлек кийип, галстук тақиган обризи һәр бир шәркүй түркистанлықниң қалбыгә орнат кәткән бир нұрлұқ сима болуп қалған. Һәтта униң әдәбият дәрислик китаплирига киргүзүлгән шу қияпты Хитай һакимийтини һелиһем сарасимигә селип, аңылқ зиялыйларымизниң тұтқун қилиншишига вә атамии «әжинайэт» лиригә «пакт» қилип көрситилди. Әхмәтжан Қасими Шәркүй Түркістан жұмырында һөкүмитет тәртипидин инқилапқа қошқан төһпилири үчүн йәттә қетим тәждірләнгән болуп, алған медаллирини толуқ асқан һалдик сүрәтлири һелиһем мәвжұт. Лекин Әхмәтжан Қасими бу орден-медалларни соруналарга қарап тақиган вә бу арқылы мәлум мәнидә учур беришкә тиришикан. Мәсілән, 1946-жили, августта Жаң Жиңізу Гүлжұсига қалған ғағда Әхмәтжан Қасими башқа медаллирини тақимастын, пәкәтта «Истиқлалийёт» (мұстәқиллиқ) үчүн күрәш» орденини тақап униң алдыға чиққан вә шу арқылың сәясий ирадисидин шәпә бәрген еди. Әршиидин Татлиқ сөзләп бәрген мәзкур һекайидә Әхмәтжан Қасими әпәнді немә үчүн қалбимиздә орнат кәткән обризидики «Азатлиқ» орденини даим тақайдығанligига үшіншә берип өтті.

Әхмәтжан Қасими инқилаптың зор төһпилири билән үч вилайёт вақытлиқ һөкүмитет тәртипидин йәттә қетим орден-медаллар билән мұқапатланған еди. Лекин у мәйдисигә даим «Азатлиқ» орденини тақап жүретti.

1949-жили, 4-айниң ахирлири еди. «Иттипақ»тыки хизметчиләр Гүлжа шәһиридә дағдуғилиқ көчәт тикиш паалийиттег қатнашти. Шу күни Әхмәтжан Қасими яшларға йетекчилик қилип һәммидин көп орек колиди. У кәтмән чепиша ажайип чәбдәс еди.

Дәм елиш вактида яшлар Әхмәтжан Қасимини өөрдәп олтуруп, вәзийэт һәккідә униндин соал сораشتı. Әхмәтжан Қасими худди пешкәдәм оқуткучилардәк тәмкін олтуруп, ажайип илмий пактлар билән яшларға дүния вәзийитини чүшәндүрәтти. Дәл шу чағда бир яш ойлымиған йәрдин бир соални сорап қалди:

- Әхмәт әпәндим, - деди у, - сиз наһайити жық орденлар билән мұқапатландиңiz,

әжәбба башқыларни тақимай, даим мошу «Азатлиқ» орденини тақайдыкәнсiz? Бу соал башқыларниму қызықтурди.

Әхмәтжан Қасими ич-ичидин һозурлинип бир күлүмсириди. У таза һозурлинип күлгәндә көзлири нұрлинип, чирайини тәбәссүм қаплайтти.

- Жигит, - деди у, һелиқи яшниң мұрасини қекип, - **инсан үчүн**

ئازادلىق ئوردىنى (برىنجى درجى)

жаһанда азатлиқтын улук, азатлиқтын бәхитлик нәрсә үйк. Тұмән миң үйкесулар қатарыда мәнмұ шу азатлиққа тәшина... Назир йерим азат болдуқ. Йәттә вилайёттікі хәлкімиз йәнила азап ичидә һоқуқсиз, әркисиз құл болуп яшаватиду... Улар бу азатлиққа биздинму бәттәр тәшна. Биз шу азатлиқ үчүн мильтик көтүрүп күрәш қиливатимиз. Шуңа мән азатлиқни һәммидин артуқ билимән. Азатлиқ үчүн күрәш қилимән. Шуңа бу «Азатлиқ» орденини мәйдәмдин чүшәрмәймән!

Азатлиқ һәккідікі бу гәпни аңлиған яшлар Әхмәтжан Қасиминиң мәйдисидики һелиқи «Азатлиқ» ордениға башқыдін һәвәс билән қарашти. «Азатлиқ» ордени болса күяш нурида алтун нур чечип тәхиму чақнашқа башлиди.

Мәнбә: «Әхмәтжан Қасими һәккідә һекайиләр», 2-қисим, (түзгүчі Абдураһман Әббәй), Хәлиқ әшиирияты, Үрүмчи, 1986-жили.

Мақалани тәйярлігүчү
Таран Үйғур

дем ئېلىش ۋاقتىدا ياشلار ئەخىمەتجان قاسىمىنىڭ ئاي -

ئۇلتۇرۇپ، ۋەزىيەت ھەققىدە ئۇنىڭدىن سوئال سوراشتى.

ئەخىمەتجان قاسىمى خۇددى پېشقەدем ئۇقۇتقۇچىلارдەك تەمكىن ئۇلتۇرۇپ، ئاجايىپ ئىلمىي پاكتىلار بىلەن ياشلارغا دۇنيا ۋەزىيەتنى

چۈشەندۈرەتتى. دەل شۇ چاغدا بىر ياش ئوبىلىمغان يەردىن

بىر سوئالنى سوراپ قالدى:

- ئەخىمەت ئەپەندىم، -

- دېدى ئۇ، - سىز ناھايىتى جىق ئوردىنلار بىلەن ئەجهابا

مۇكاپاتلاندىڭىز، تاقىماي، باشقىلارنى دائىم موشۇ «ئازادلىق»

ئوردىنىلا تاقايدىكە نىسىز؟ بۇ سوئال باشقىلارنىمۇ قىزىقتۇردى.

ئەخىمەتجان قاسىمى ئىچ -

- ئىچىدىن ھوزۇرلىنىپ بىر كۈلۈمسىرىدى. ئۇ تازا ھوزۇرلىنىپ كۈلگەندە

كۆزلىرى نۇرلىنىپ، چىرايىنى تەبەسىمۇ قاپلايتتى.

- يىگىت، - دېدى ئۇ ھېلىقى ياشنىڭ مۇرسىگە قىقىپ، - ئىنسان ئۈچۈن تازا ھوزۇرلىقىن ئۈلۈغ،

ئازادلىقىن بەختلىك نەرسە يوق. تۇمن مىڭ يوقسۇللار قاتарىدا مەنمۇ شۇ ئازادلىققا تەشنا... ھازир يېرىم ئازاد

بۇلدۇق. يەتتە ۋىلايەتتىكى خەلقىمىز يەنىلا ئازاب ئىچىدە

ھوقۇقسىز، ئەركىسىز قول بولۇپ ياشاۋاتىدۇ... ئۇلار بۇ ئازادلىققا بىزىدىن بەتتەر تەشنا. بىز

شۇ ئازادلىق ئۈچۈن مىلىتىق كۆتۈرۈپ كۆرەش قىلىۋاتىمىز.

شۇڭا مەن ئازادلىقنى ھەممىدىن ئارتۇق بىلەن. ئازادلىق ئۈچۈن كۆرەش قىلىمەن. شۇڭا بۇ «ئازادلىق» ئوردىنىمۇ

مەيدەمدىن چۈشۈرمەيمەن! ئازادلىق ھەققىدىكى بۇ گەپنى ئاكىيىدە ئەخىمەتجان قاسىمى

تاتلىق سۆزلەپ بەرگەن مەزكۇر ھېكايىدە ئەخىمەتجان قاسىمى ئەپەندى نېمە ئۈچۈن قەلبىمىزگە

ئورنىپ كەتكەن ئوبرازىدىكى «ئازادلىق» ئوردىنىنى دائىم تاقايدىغانلىغىغا چۈشەنچە

بېرىپ ئۆتىدۇ.

ئەخىمەتجان قاسىمى ئىنقىلاتىكى زور تۆھپىلىرى بىلەن ئۈچ ۋىلايەت ۋاقتلىق

ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن يەتتەر ئەپەندىن مەيداللارنى ئەردىنىلا بىلەن

مۇكاپاتلانغان ئېدى. لېكىن ئۇ مەيدىسىگە دائىم «ئازادلىق»

ئوردىنىلا تاقاپ يۈرەتتى.

1949 - يىل 4 - ئائىنك ئاخىرلىرى

«ئىتتىپاқ» تىكى خىزمەتچىلەر غۇلجا شەھىرىدە داغدۇغلىق كۆچەت تىكىش پائالىيىتىگە

قاتىناشتى. شۇ كۈنى ئەخىمەتجان قاسىمى ياشلارغا يېتە كچىلىك قىلىپ ھەممىدىن كۆپ ئورەك كولىدى. ئۇ كەتمەن چېپىشتا ئاجايىپ چەبدەس ئېدى.

Вэлэн дэвасиниң актив күрэшчиси

(Турсун Исламниң тугулган күниниң 85-йешига даир)

Киргизстан уйгур жамаэтчилигиниң көрнеклик әрбаби, хәликара мәйданда хәлкимизниң дэвасини көп жилардин бери көтүрүп келиваткан Бишкәтики «Демократия» инсан һокуклирини коғдаш тәшкілатиниң рәсиси Турсун Нияз оғли мана мошу жили езиниң туғулган 85 жилинин төвөлгүдини нишанлаватиду.

У 1936-жили, 9-май күни Уйгуринин Гүлжа шәһиридэ туғулган. Башлангуч вэ оттура мәктәпни мошу шәһәрдэ тамамлап, 1952-жилдин 1954-жилигиче Үрүмчи шәһиридики сода-ихтисат техникумимиң ихтисат белүмини әла дәрижидэ пүтирип, 1955-жилниң июнь ейигиче Гүлжа шәһәрлик «Жип маллар содиси» идарисида ихтисатчи вэ дукан мудири болуп хизмәт килган. 1955-жили, июль ейида Киргизстанга көчүп чиқип, 1966-1972-жиллери Киргизстан Дөлөт университетиниң һокуқ кафедрисида окуп, уни мувавпәккүйәтлик билән тамамлигандын кейин, 1972-жилдин 1996-жилигиче Киргизстанда һокуқ-саһаси бойиче мәслинәтчи адвокат вэ Қара-Балта шәһәрлик һокумитиниң һокуқ белүминиң башлиги катарлық хизмәтләрни өтүди. 1996-жили болса пенсиягә чиқти.

һәммигэ мәлүмки, 1997-жили, 5-февралда Гүлжа шәһиридики бир түркүм яшлар тиничлиқ на- майиш өткүзүп, өзлириниң инса- ний һокуклирини һимайә қилип, хитай даирилиригэ өз әризә-

шикайэтлирини баян қилған. Лекин хитай һөкүмәт органлири яшлар билән тиничлиқ музакириләр жүргүзүшниң орнига уларни оқца тутқан. Нәтижидә көплигэн уйгур яшлири өлгөн вэ яридар болған, миндиган яшлар түрмиләргә ташлинип, қийин-қистақقا елинган. Бу пажиә чақмаң тезлигидэ пүтүн дуннияга йейилған. Шу мунасивәт билән 1998-жили Орта Асиядики уйғур вэтэнпәрвәрлири, жүмлидин алмутилил Сабит Абдурахманов, Қәһриман Ғожамбәрдиев вэ Турсун Исламларниң тәшәббускарлиги билән 1998-жили Туркияның Стамбул шәһиридэ Хәликаралиқ Шәркүй Туркистан миллий мәркизи курулды. Миллий мәркәзниң курултейида курултай рәһбәрлири Турсун Исламға Интизам тәкшүрүш комиссиясинц

рәислик вэзиписини тапшурди. Шуниндәк, у 1999-жили, октобрь ейида Германияның Мюнхен шәһиридэ ечилған иккинчи нөвәтлик Шәркүй Туркистан (Уйгурстан) миллий курултейига Қиргизстандин вәкил болуп қатнишип, баш тәптиш вэзийисигэ тайинланди. Вэлэн дэвасини хәликара сәһнингә көтириштэ 1998-жили, Анқара шәһиридә, йәни Туркия парламенти мунбиридә сөз қилип, Шәркүй Туркистан хәлқиниң бүгүнки пажиәлик әһвалини сөзләп, уйғур вэ башка туркий хәликләрниң һәкканий,

миллий азатлиқ қуришини Туркия һөкүмитиниң қоллап-кувәтлиши көрөн өкөнлигини, бу Мустафа Камал Ататюркниң вәсийити өкөнлигини тәқитләп өткән. Хитай һөкүмитиниң уйғурларға қарита коллининаткан геноцид (кириш, йоқ қилиш) сәяситигэ қарши наразилик билдүрүп, 1997-жили 21-февралда вэ 1999-жили, 10-декабрь күни Бишкәтики хитай әлчиханиси алдида пикет-намайиш уюштурулуп, хитай баш әлчисигэ наразилик хәт тапшурлди.

Турсун Ислам уйғурларниң инсан ий һокуклирини қоғда, хитайларниң уйғурага қоллининаткан дөлөтлик террорлук һәриkitини дуннияга анлтиш үчүн, 2000-жили, ноябрдэ Эстонияның пайтәхти Таллинн шәһиридэ өкүзүлгән Дуня уйғур яшлириниң қурултейиға, 2001-жили Бельгияның мәркизи Брюссель шәһиридэ Европа парламенти бенасида ечилған «Инсан һәклири илмий муһакимә жигиниңа 2002-жили, май ейида Вашингтонда ечилған «Америка уйғур бирләшмиси» жәмийитиниң қурултейиға, шундақда, 2002-жили, 3-ноябрда Албанияның пайтәхти Тирана шәһиридэ ечил-

ган Хәликаралиқ транснационал радикал партиясиниң конгрессига қатнишип «Инсан һокуки вэ терроризм» темисида сәясий доклад қилди. Турсун акимиз Һашир Ваиди башчилигидә курулған Уйгуринстан азатлиқ тәшкілатыда (1991-жили) көрнеклик ролларни ойниған, Киргизстан уйғуруларни ичидин чиқкан салмақлық вэтэнпәрвәр инсанларниң бири.

Мән Турсун акимиз билән 2014, 2017 – жилларда Германияның Мюнхен шәһиридэ өткүзүлгән Дуня уйғур қурултейиниң (ДУКниң) қурултай вэ паалийәтлиригэ биллә қатнаштым. Һөмәтлик Турсун Ислам акимизни бизниң, уйғур яшлиримиз үчүн вэтинимизни, миллитимизни сөйүшкә ибрәт болидын вэтэнпәрвәр инсанларниң бири дәп һесаплаймән. У бүгүнки күндә инақлық, бәхитлик аилиниң дадиси вэ бөвиси. Аяли Аминәм һәдимиз врач, пенсиядә. Иккى қизи, бир оғли вэ төрт нәвриси бар. Мана бүгүнки Турсун акимизниң қутлуқ 85 яшлик туғулган күниниң төвөллүди билән акимизға, уиниң айлисигэ Қиргизстан уйғурлариниң «Иттихак» жәмийити вэ «Иттихак» гезити редакцияси тәрипидин сақ-саламәтлик, узун өмүр, бәхит-саадәтләрни тиләймиз.

Абдурәхим Һапизи,
тарихчи, сәясий пәнлиринин
магистри

Ильяс Азизов - серебряный призер Кубка мира по спортивной гимнастике

Недавно абсолютный чемпион Казахстана по спортивной гимнастике Ильяс Азизов занял второе место на этапе Кубка мира по спортивной гимнастике в словенском городе Копере.

Спортсмен завоевал серебро в упражнениях на коне. В финале Ильяс Азизов набрал 13, 950 баллов. Победу в этом виде программы одержал Рис Мак

Клинаган из Ирландии -15, 450 баллов. Замкнул тройку лучших Александр Мякинен (Израиль) - 13, 850 баллов. Данная серебряная медаль Ильяса стала второй в копилке медалей в активе сборной Казахстана на Кубке мира.

«Прежде всего спортивная гимнастика для меня - это большой спорт. Спорт, позволяющий оттачивать свой характер,

при способливаться к любым сложностям, преодолевая трудности. Она помогает развивать гибкость, силу, выносливость. И здесь я бы хотел сказать, что наш вид спорта - он координационно сложный и травмоопасный.

В этом есть что-то такое,

которое чарует, заставляет быть предельно сконцентрированным. И я считаю, что каждому стоит попробовать провести несколько тренировок из-за новых ощущений, которые этот человек получит. Основная сила вида спорта сосредоточена в трудолюбии и упорстве», сказал Азизов.

Сайт doppelife

МЕДИКИ В БОРЬБЕ ПРОТИВ ПАНДЕМИИ КОРОНАВИРУСА

Под санитарно-эпидемиологическим благополучием населения понимается такое состояние общественного здоровья и среды обитания людей, при котором отсутствуют опасное и вредное влияние ее факторов на организм человека и имеются благоприятные условия для его жизнедеятельности.

Ко Дню медика, профессионального праздника, который прошел в июле месяце. В этой статье мы вас познакомим именно с такими нашими соотечественницами, которые посвятили свою жизнь такой профессии как врач, медсестра, лаборант – в сфере санитарно-эпидемиологического контроля. Немного о том, что представляет эта сфера.

Санитарно-эпидемиологический контроль (санитарно-эпидемиологический государственный надзор) — деятельность по предупреждению, обнаружению, пресечению нарушений в области обеспечения санитарно-эпидемиологического благополучия населения в целях охраны здоровья населения и среды обитания

человека. Целью санитарно-эпидемиологического надзора является предупреждение возникновения острых инфекционных заболеваний среди населения.

Также, надзор государства за соблюдением работодателями санитарно-гигиенических и санитарно- противоэпидемиологических норм и правил, осуществляемый специально уполномоченным федеральным органом исполнительной власти.

По итогам проверки (экспертизы) выдается санитарно-эпидемиологическое заключение.

При пересечении границы санитарно-эпидемиологическому контролю обычно подвергаются: пищевые продукты (в том числе табачные изделия и табачное сырье), товары для детей, товары бытовой химии, парфюмерно-косметические средства, изделия из натурального сырья, подвергающееся в процессе производства обработке и т.д.

У нас много очень хороших докторов, все они безусловно помогают нам выпечиться от недугов. Но, смотрите

один нюанс: Вы приходите в больницу к своему врачу или вызываете его на дом, он вас осматривает, слушает вас внимательно ставит вам предварительный диагноз, и чтобы продолжить лечение дальше, он выписывает направление на сдачу анализов, чтобы уже точно убедиться в поставленном диагнозе и лечение. С этого момента давайте остановимся и расскажем именно про тех людей, без которых даже самый хороший врач не обойдется. Это наши санврачи, лаборанты – самые важные медики, особенно сейчас вовремя пандемии.

Они были первыми лаборантами в нашем городе, который начали работать с новой коронавирусной инфекцией» Пандемия COVID-19 объединила всех работников сферы здравоохранения вокруг единой цели – победить. Команда врачей, фельдшеров, медицинских сестер, лаборантов, водителей, санитаров, волонтеров стала главным оружием в борьбе с особо опасной инфекцией. Невозможно переоценить роль каждого из них – вот уже 10 меся-

цев они на высоком профессиональном уровне выполняют поставленные задачи.

В современной медицине без точных лабораторных анализов невозможна достоверная и окончательная постановка диагноза, от которой зависит правильность назначаемого лечения.

Лаборанты занимается не только лабораторными анализами и оформлением их результатов, но и принимает участие в лечебной и научной деятельности отделения клиники или больницы. Анализ и систематизация полученных данных также входит в обязанности сан-лаборанта. Обязанности лаборанта клинической, биохимической, микробиологической, вирусологической, иммунологической, гистологической или другой лаборатории в лечебно-профилактическом, санитарно-профилактическом или научно-исследовательском медицинском учреждении.

Здесь нам хочется особо отметить из нашей уйгурской общественности нашей республики нынешних медицинских работников:

Иминова Разия Ахмед-

жановна, родилась 7 июля 1969 года в г. Фрунзе (ныне г. Бишкек). Училась в средней школе № 11, после окончания школы поступила в медицинское училище. Начала свою трудовую деятельность с 1989 г в бактериологической лаборатории Центра Государственного санитарно-эпидемиологического надзора г. Бишкек (ЦГСЭН). В данный момент она работает в баклаборатории на рецепшене, где ведет прием забора биоматериала и осуществляет выдачу результатов анализа. За годы своей работы была награждена грамотами от ЦГСЭН, а также Почетной грамотой от Свердловской райадминистрации г. Бишкек.

Во время пандемии Covid-19 сотрудники ЦГСЭН одними из первых, которые дежурили в аэропорту «Манас». Среди них была Разия Ахмеджановна, которая дежурила и вела забор на ПЦР тесты у прибывших с заграницы в марте 2020 года. Она как опытный медработ-

ник делает свою работу быстро с про-

фессионализмом. Разия Ахмеджановна – жизнерадостный и открытый человек.

Она хорошая хозяйка, любящая мама и бабушка. Замужем, у нее есть дочка и сын, прекрасный зять и сладкий внук.

Алиева Гульбахар ро-

дилась 29 апреля 1966 года в г. Фрунзе (ныне г. Бишкек) в семье рабочих. Родители – уроженцы СУАР(КНР), мама – Алиева Рукиям из г. Кульджа и папа Ахмедов Мухамматрози из г. Кашгар. Детство прошло в городе Фрунзе. После переезда в г. Ташкент и окончания средней школы поступила в Республиканское медицинское училище им. Ахунбаева на факультет «Санитарного фельдшера». После окончания училища в 1987 году, начала свою трудовую деятельность в Чиланзарской СЭС помощником эпидемиолога. В 1988 году вышла замуж в г Фрунзе, здесь продолжила свою трудовую карьеру, работала помощником санитарного врача «По гигиене детей и подростков» в городской СЭС до 2015г. С 01.04.2015г переводом стало работать в Аламудунской СЭС помощником санитарного врача по отделу Государственного санитарного надзора по всем вопросам гигиены.

бровословность на-
граждена почетными
грамотами, имеет зва-
ния «Отличник здра-
воохранения КР».

Особенно усилен-
но она стала работать
в связи с пандемией
коронавирусной ин-
фекции, помогала и
по эпидемвопросам
по очагам Covid-19
с выездом на места
эпидемрасследования

зabora на ПЦР тесты и кровь, на экс-
пресс тесты, также по гос. организациям
правоохранительных органов. Она вы-
ступала по телевидению, писала статьи
в печать и вела активную санпросвет ра-
боту в виде семинаров, лекций и бесед
с вручением санитарных предписаний.
В данное время кроме работы в СЭС де-
журиует в СКП КПП «Ак Жол» круглосу-
точно с целью профилактики. Замужем,
имеет 3 детей 2 девочек и 1 сына. Стар-
шие дети женаты, имеет 4-х внуков.

За свою трудовую деятельность и до-

чётными грамотами. В 2006 году перешла работать в ДГСЭН (Департамент государственного санитарного эпидемиологического надзора) и посей день добросовестно трудиться. В 2013 году Мунавар Салайдиновна награждена званием «Отличник здравоохранения КР». В 2020 году за активный кропотливый труд во время пандемии была награждена нагрудным знаком «За особые заслуги и отличие в общественном здравоохранении». Мунавар – замечательная жена, (супруг Нуртай), заботливая мама, имеет троих дочерей, (Хальчибюви 1987 года, Нурбюви 1989 года, Мубаряк 1994 года рождения) прекрасная бабушка 9 внуков.

медицин (61%) испытывают професси-
ональную гордость за то, что они рабо-
тают в системе здравоохранения. Многие
медицины уверены, что эпидемия помогла
людям пересмотреть взгляды на жизнь
и на свои возможности. А мы от Обще-

ства уйгуров «Иттипак» и редакции
газеты «Иттипак» желаем всем меди-
цинским работникам прежде всего здо-
ровья, успехов в работе и личной жизни.

Зумрат Рузиева,
главный редактор газеты «Иттипак»

Такие наши медики, гордость Кыргызстана и уйгурского народа, которые живут в нашей стране. Меня переполняет ощущение гордости за наших медицинских работников. Благодарим наших медиков за проделанную работу, за их вклад

в улучшение санитарно-эпидемиологиче-
ской ситуации в стране в период пандемии
коронавируса. Среди самих медиков 32%
признались, что во время эпидемии с еще
большим уважением стали относиться
к себе и своим коллегам. Большинство

МУҚАМШУНАС АМАННИСАХАН

XVI әсир - уйғур хәлқиниң ижтимай-сәсий наятыда өзигә хас орун егэлләйду. Яркәнд ханданлыгыда Султан Сәидхан вапат болғандын кейин унин орнига оғли Абдурешитхан тәхткә олтуриду. Абдурешитханниң тәхткә чиқиши, бу йәрдә чоң өзгүришләрниң әмәлгә ашурилғанлыги билән ажрилип туриду. У алди билән хәлиқниң иқтисади наягини яхшилаш чарилирни издәйду. Өзи хәлиқпәрвәр инсан болғанлығы сәвәблик мәмлекәттә турлук саһениң билимлик инсанлырни, сәнъет әһлини, алиму-пузаларни жигип, мәмлекәтниң иқтисадий, мәдәний вә сәсий риважлиниши үчүн кәң имканийэтләрни яритиду. Унин дәвридә илим-пән, мәдәнийәт, сәнъет саһелиридә хелә риважлинишлар рой бериду. Музика сәнъитида, болупмұ уйғур хәлқиниң музика дурданиси болған Он иккى мұқамни жигип, уларни илмий жәһәтлирини үгиниш ишшлиригә чоң етибар қартилиду.

Уйғур музика сәнъитиниң риважлинишида ижрачи сәнъеткарларниң орни наһайэттә зор. Бу ижрачилар музика әсәрини яритилишидин башлап, уларни келәчәк өвлатларға өзлири вә шагиртлири арқылык иәткүзилишигә асасий сәвәпчи болуп кәлгәнләр. Уйғур музика сәнъити тарихда әсирләр давамида көплігән ижрачилар йетишип чикканлығиниң вә уларниң музика сәнъитини давамлиқ һалда тәрәккүй иәткүриштә өз һәссилирини қошуп кәлгәнликлириниң гувачиси болуп түрлүтимиз.

Уйғур музика сәнъити бир нәччә үәрлик (мәһәллий) түрләргә бөлиниду. Улардин әң қедимиyllиридин, хәлқимиз музика сәнъити риважлинишигә асасий түрткә болған үәрлик түрлиридин бири Долан музика сәнъити болуп, бу сәнъет Уйғурстан зиминида кәң таралғанду. Долан музика сәнъити өзига хас иккى хилгә болиниду. Еғиз әнъәнисиди кәспий музика һәмдә фольклор музика. Отмұштә нота үезиги болмғанлығы түпәйли уйғурлар арисида ағзәки, йәни мурәккәп жанрлар устаздин-шагирткә еғиздин-егизгә өтүш үоли билән саклинип келингән. Әсирләр давамида ижра етилип, кәң шәһрәт қазинип келиватқан шундақ сәнъет түрлиридин мұқамлар, сәнәмләр, дастанлар, нахшилар һәмдә түрлүк хилдик қошакларни өз ичигә алғиниду.

Долан музика сәнъити тогрисида дәйәрлик язма мәълumatлар бизниң дәвримизгә қәдәр йетип кәлмигән. Лекин хәлиқ өзін әдәбиятлирида, устазлардин шағиртләргә өтүп, ағзәки әхбарат супитида бизниң дәвримизгә йетип кәлгәнлиги мәълум. XIX әсирдә яшап, ижат әткән хотәнлик музикашунас Молла Исметулла бинни, молла Несимитулла Мөжиз Хотән һакими Элишербәкниң тапшуриғына бинаэн өзиниң “Таварихи мусиқион” үәни “Музикчилар тарихи” наимлиқ илмий өсирини үезип чиқиду. У бу рисалисида музика сәнъитиниң 17 нәпәр пирлири (устазлири) һәккәда қизиқарлық мәълumatлар бериду. Шулар қатарида, музика сәнъитиниң 17 - пири супитида Яркәнд вилайтида туғулуп, шу йәрдә сәнъетниң риважигә чоң һәссә қошқан музика ижрачиси, бәстикар һәм шаирә мәлика Аманнисахан тогрисидиму мәълumatлар қалдурған.

“Таварихи мусиқиүн” да Аманнисаханниң һәр тәрәплімә бүйүк иқтидар егиси екәнлиги тогрисида муәллип төвәндикиләрни язиду: “Худайитаала бу кизға шундақ әкіл-парасәт ата қылған едикі, тәрипләп олтурушниң һажити йок. “Диван Нәфиси”ни язди, хотун-қызыларға нәсиһәт қилиш мәзмунида “Әхлақи Жәмиле” (Гөзәл өхлак) наимлиқ бир китапни язди. “Шоруңулкулуп” (Кәлбләр шәрни) наимлиқ бир рисалә язди. Шаирлик, нәғмицилик вә хәттатлиқ

ин, өйниң барлық йұмушлири унинға қалиду. У дайым айлисимиң ишшлиригә ярдәм қылаты. Баш қақытлирида Навай, Бабур қатарлық шаирларниң шеирилирни օқаты. Сатар, тәмбур, қалун челишта камаләткә йәткән еди. Долан мұқамлирини толук егәлләп, өзи мұстәқил ижра етидиган сәвийәгә егә болиду. У 14 яшқа киргәндә Он иккى мұқамдин бир қанчә мұқамни толук өзләштуруп алиду. Бу чағда Аманнисахан өзиму шеир йезишқа киришкәнлиги үчүн, мұқам текстлирини хатиржәм мұланияз қишишқа баштайладу. Мана шу чағда мәшһүр музикичи вә шаир Юсуп Қидирханму Маһмут ақиниң алдыға келип турар еди. Юсуп Қидирхан билән Маһмут ақиниң мұқамни сақтап қелиш вә тикләш тогрисидики пикирлири Аманнисаханда мұқамни үеңи үолға селиш түйғусини охитиду. Аманнисахан бу қақытка қәлгәндә камаләткә йәткән музикичи, маһир хәттат вә иқтидарлық шаирә супити билән мұқамни тикләш вә ижадий бейитиш үолидар издиниңгә киришти”.

Аманнисахан 14 яшқа киргәндә, наятыда чоң өзгириш садир болиду. Яркәнд султани Абдурешитхан билән тәсадиипи учришиш унин наятыни пүтүнләй өзгәртиветиду. Султан Абдурешитхан өзи хәлиқпәрвәр, адәләтпәрвәр инсан болғанлығы үчүн хәлиқ наяты билән, уларниң яшаш тәрзи билән даимий

рәвиштә қызықп үашайду. Әмәлләрлар тәрипидин елип келиніватқан, хәлиқ наятыни “наһайэттә яхшилиғи” тогрисидики саҳта хәвәрлири коңлини қандирмғанлығы үчүн, у өз көзі билән уларниң наятыни үгиниш мәкситидә аддий пухра кияписидә адәмләр арисигә кирип бариду, уларниң әһвалини билишгә һәрикәт қилиду.

Аманнисахан вә Абдурешитханларниң учришиш келиши тогрисида хәлиқ ичидө шундақ һекайә кәлтүрилгән. Қүнләрниң биридә Султан Абдурешитхан Яркәнд дәрияси бойлап жүргән кезидә кәң чүшүү қалиду. У өз вәзири билән биллә шу йәрдә бирәр бир ханиданда қонуп қелишни мәксәт қилиду. Кошиларниң биридин өтүп көтүвеги, бир өйниң ичидин ажайип музика садасиниң янриватқанлиғи уларниң диккитини өзигә тартиду вә келиватқан бу музикиниң сеһиридин Абдурешитхан вә унин һәмрайи лал болуп қалиду. Музикиниң өтә сеһирик күчи уларни шу ханиданға киришгә چарлады. Ханиданниң ишигини тақыллатқанлирида уларни отунчи Маһмут илиқ тәбәссүм билән күтүп алиду вә дәстиханға тәклип етиду. Абдурешитхан сайпхандин һал - әһвал сорғандын кейин, назир шу өйдин ажайип бир күй таралғанини вә унин ижрачиси ким екәнлиги билән қызықиду. Отунчи Маһмут ушбу күйни

қизи Аманнисахан ижра әткәнлигини ейтиду. Бунинға бираз шубнеләнгән Абдурешитхан Маһмут отинчидин қызиниң бирәр күй ижра етип беришини илтимас қилиду. Маһмут қызини чакыриду вә мәһмандарға музика челип беришини сорайду. Қызни көрүп Султан Абдурешитханниң хәйрити йәниму ашиду, яшла қызчакниң сатарда ажайип күй челип, гәзәл оқиғини уни өзигә мәптүн етиду.

Аманнисахан уйғур хәлқиниң пәхри болған мұқамлардин ижра етишқа баштайаду. Қызиниң ижрачилик маһарити, өзини тутиши, язған ғәзәллириниң наһайэттә нәпистиги Абдурешитханни бепәрк қалдурмайды. Ушбу ғәзәл сөзлириниң үнчә - мажандәк сап қилип төрилгәнлигигә тәсәнналар ейтқан Абдурешитхан, шеир мұәллипи билән қызықиду. Қыз ғәзәлни өзи ижат қылғанлығини ейтқинида, у бу қизға пүтүнләй ашиқу-бекарар болуп қалиду. Амма Абдурешитхан Аманнисаханниң өзи шундақ гәзәл шеирилар пүтишигә ишәнч һосул қилиш мәкситидә, шу анниң өзидила бирәр мисра шеир үезип бекишини илтимас қилиду. “Таварихи мусиқиүнда” етилишича, бу илтимастин көңли рәнжигән Аманнисахан шундақ мисралар арқылык жавап қайтуриду:

*Я рәб бу бәндә қилди әжәб
сүзән маңа,
Гүё бу өйгә унди бу охшам,
тиқән маңа.*

*Мәниси шуниңдин ибарәт:
Худа, бу бәндә маңа толиму
гұманлық қозда қариди.
Гоя бу өйдә бүгүн ахшам мән үчүн
биди тиқән унди.*

Бу мисрадин кейин Абдурешитхан өзиниң ейтқан сөзидин хижаләт чекип, Аманнисахандын үзүр сорайду.

Султан Абдурешитхан ажайип кәйпийэт билән сарайыга қайтуидә вә тез арида отунчи Маһмутниң өйигә әлчиләрни өвәтиду.

Аманнисаханниң Султан Абдурешитханға турмушка чиқиши, балилиғидин арзу қылған ишини әмәлгә ашуруш үчүн яхши имканийэтләр ишигини ечип бериду. Аманнисахан балилиғидин уйғурларниң һәр йәрләрдә тарқылап ятқан мұқамларни жигип, топлашни арзу қиласы. Өз устази, мәшһүр мұқамчи Қидирхан Яркәндий билән биллә хәлиқ арисигә кирип, мұқамларни топлашқа карар қилиду. Бунин әтижисидә Яркәнд тәвәсидики көплигән шәһәр вә үезиларни арилап, мәшһүр мұқам ижрачилирини тепип, улардин мұқамларниң нәмнулирини жигишиңка баштайаду.

Аманнисахан оттuz төрт үезиди, пәрзәнини дүньяға кәлтүриветип вапат болиду. У киска өмүр көришигә қаримай, уйғур хәлқи үчүн пүтмәс-түгимәс мираж қалдуруп кәтти. Унин вәтәнпәрвәрлиги, милләтпәрвәрлиги, шундақла елип барған мәрданивар паалайити, кейинки әвлатлар үчүн йүксәк нәмунә супитида тарихта мөһүрлиниң қалиду.

Әкрам Һашимов,
Өзбәкстан Дөләт
консерваториясиниң доценти

Йекинда Өзбекистан, Қирғизстан вә Қазақстан уйғур жамаәтчилиги чоң жудалиқта үчриди. 2021-жили, 9-июль күни Өзбекистан уйғур мәдәнийәт мәркизиниң рәиси **Нәлимә Баһавуддин қызы Баратова** дүния дин қайтти. Нәлимә Баһавуддин қызы 1952-жили Уйғурстаннин Ғулжы шәһиридә туғулған.

1962 жили ата-аниси билән Қазақстанға көчуп келиду. 1973 жили Ташкәнттеги кооператив техникумини пүтириду. У 1975-78 жиллари Алмутида ишләп жургән чағлирида Ташкәнт хәлиқ егилиги институтини сирттән оқуп, алий мәлumatlıq мутәхәссис болуп йетишиду. 1978-95 жиллари «Өзбекстан мевә вә сәзвават ишләп чиқириш комбинатида» чоң сетиқчидин дукан мудири лавазимиғича ишләп паалийәт көрситиду. 1995-жили Ташкәнт шәһиридә хусусий карханисини тәшкел қилиду. 2005-жили Сирдәрия вилайитидә «Мүкәддәс бунияткар ишәнч» ширкитини тәшкел қилиду.

2011-жили у көпчилик аваз билән Ташкәнт шәһәр уйғур мәдәний мәркизиниң рәиси, 2016 жилдин бери Өзбекистан Республикасы Уйғур мәдәний мәркизиниң рәиси болуп сайлиниду. У мәркәзиниң барлық тәдбириридә паал иштирак етип, уларни маддий тамандын қоллап-қуввәтләп көлгән. Нәлимә Баратованиң тәшәббуси вә қоллиши билән нурғун мәдәнийәт вә маарип паалийәтлири көп жиллардин буюн тәшкеллининг вә жуқури сәвийәдә өткүзүлүп көлди. У йәнә Өзбекистандыки милләтләрара инақлиқни, шундақла уйғур әнъәнисини вә мәдәнийитини хәлиқара жәмийәткә тәшвиқ қилиш ишлирида көп күч чиқарди. Бу паалийәтлири үчүн Нәлимә Баратова 2009-жили «Бу жилки мәнивийәтнин әң актив тәшвиқатчиси» мусабиқисида чемпион болуп, Жумһурийәт роҳи вә мәрипәт кеңишиниң аләнидә дипломиға еришиду.

Шундақла, Баратованиң тәшәббуси билән қийинчилиги бар айилләр, ялғуз яшандылар вә мейипларға хәйир-сахавәтлик ярдәмлири көрситилди. 2020-жилидике COVID-19 тарқилиши мәзгилидә 100 артуқ айилләргә ихтисадий ярдәм көрситилди.

Ахирки жилларда Қирғизстан вә Өзбекистан уйғур мәдәнийәт мәркәзлириниң өз ара алақилирини мұстәһкемләштә Нәлимә Баратованиң паалийити чоң. У нәччә қетим бизниң «Иттипақ» мәдәний мәркизимизниң һөрмәтлив мәһмими болған.

Нәлимә Баһавуддин қызы Баратованиң

вапат болуши мұнасивәт билән мәрғумниң айлисигә, урук-түкәнлириға чонқур қайғуруп тәзийә изһар қилимиз.

Мәрғумниң ятқан йери жәннәттә болсун. Амин.

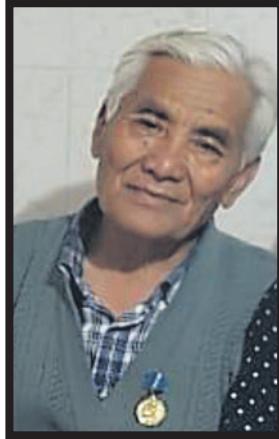
Қирғизстан уйғурулири «Иттипақ» жәмийитиниң рәиси Әскәр Қасими

Чүй вилайити, Аламедин наһийәси, Лебединовка йезисиниң турғуни
Ибраһим Жамалдин оғли

66 йешида вапат болди. Мошу мұнасивәт билән мәрғумниң айлисигә, урук-түкәнлириға чонқур қайғуруп тәзийә билдүrimiz.

Лебединовка йезисиниң уйғур жамаити.

Әлвидә вәтәнпәрвәр дос

2-июль күни Қазақстан, Алмута шәһириниң «Дружба» мәһәллисисиниң турғуни **Несенҗан Насан оғли** Түркияниң Стамбул шәһиридә вапат болди. Несенҗан Насан оғли 1943-жили вәтинимиз Уйғурстаннин Или вилайити, Чапчал наһийәсиниң Жағистай йезисида туғулған. 1962-жили айлисиси билән дәсләп Яркәнт шәһиригә, кейин Өзбекистаннин «Пахта-Арал» наһийәсигә, 1966-жилидике тартып Ал-«Дружба» мәһәллисигә көчүп келип орунлашқан. Несенҗан қурулуш мәһикимилиридә ата кәспи яғашчилиқ билән наят көчүргән.

Уйғурстан азатлиқ тәшкелати 1991-жили Қазақстанда, 1992- жили Қирғизстанда униш шебиси қурулди.

Несенҗан Уйғурстан азатлиқ тәшкелатиниң барлық иш-паалийәтлиригә вә һәрикәтлиригә активлик билән қатнишип көлгән.

Несенҗан 1994-жили мартаң башлап Қирғизстанда чиқишка башлиған «Иттипақ» гезитиниң жаңкөйәридүр. У «Иттипақ» гезитиниң биринчи санидин башлапла бүгүнгичә «Дружба» мәһәллисиде гезиткә муштири топлаш вә уни тарқитиш ишлирини вә ахирки жиллири «Иттипақ» гезитини Алмута вә униң әтрапидики йезиларға тарқитип көлди.

Қирғизстан уйғурулириниң «Иттипақ» жәмийити Несенҗанниниң бу алийжанаб хизметлирини жүқири баһалап, уни бир нәччә қетим тәшәккурнамә, маддий мүкапатлар вә «Еңсан» медали билән тәқдирлигенд.

Несенҗан Насан оғлиниң

вапат болуши мұнасивәт билән мәрғумниң айлисигә, урук-түкәнлириға чонқур қайғуруп тәзийә билдүrimiz.

Мәрғумниң ятқан ятқан жайи жәннәттә болсун. Амин.

Қирғизстан уйғурулириниң «Иттипақ» жәмийити.

Бишкек шәһири, Төкүлташ мәһәллисисиниң турғуни
Әркин Мәһәммәтҗан оғли

73 йешида вапат болди
Мошу қайғулук мұнасивәт билән мәрғумниң айлисигә, урук – түкәнлириға чонқур қайғуруп тәзийә билдүrimiz. Мәрғумниң ятқан жайи жәннәттә болсун. Амин.

Төкүлташ мәһәллисисиниң уйғур жамаити

Чуй вилайити, Аламедин наһийәси, Лебединовка йезисиниң турғуни
Сәләйдин Ибраһим оғли

дүниядын кайтти.
Мошу қайғулук мұнасивәт билән мәрғумниң айлисигә, урук – түкәнлириға чонқур қайғуруп тәзийә билдүrimiz. Мәрғумниң ятқан жайи жәннәттә болсун. Амин.

Лебединовка йезисиниң уйғур жамаәтчилиги

«Уйғур әдәбиятидики шеирийэт тоғрисида» намдики китап Истанбулда нэшир қилинди

«Уйғур әдәбиятидики шеирийәт тоғрисида» намлиқ бу китапқа уйғур әдиблиринин мил-лий азатлиқ йолида елип барған қәләм вә әләм күрәшшлири, хәлиқни һөрлүккә чақырип шеир язған шаирлар вә уларниң шеирлиридин бир қисим арийәләр таллинип киргүзүлгөн.

Бу китапни հազիր Իстан-
булда яшавատқан профессор
Султан Mahmut Қәшкәрли
әпәнди нәширгә тәйярлиған
болуп, «Тәклимаң» уйғур
нәшрияти нәшир қилған.

Бу китап 9 бап, 472 бәттін тәркіп тапқан болуп, китапнин қириш қисміда уйғур әдебий тили вә шеирийитинин алаһидиликлири, асасий хусусийәтлири, шеирнин түзүлүші вә түрлири тоғрисида чүшәнчә берилгән. Шунин билән биргә китапта йәнә шаир вә шеирнин әһимийити, шундақла хәлиқни һөрлүккә үндәш в қүрәш қилиш йолида көрсөткән ижабий тәсири һәм

роли тоғрисида баян берилгән.
Биз бу китап тоғрисида
пикир-қарашлирини елиш
үчүн китапнин мүәллипи.

Абдуләзиз Мәхсүм, Турғун Ал-
мас, Ибраһим Турди қатарлық
шайрларни вә уларниң хәлиқи-
кәләм вә әләм билән күрәш-
килишқа үндәп язған
бир қисым шеирлири-
дин улгә көрсәткән.

Султан	Маһмут
Көшкөрли	уйғур шайр
вә	әдиблиринин
хәликни	курәшкә
чақирип	язған
әсәрлери	тоғрисида
тохтилип	мундак
деди:	«Тарихқа
нәзәр	салидиған
бадасы	ватанынан

профессор Султан Махмут Қәшқәрли билән сәһбәт елип бардуқ. У бу китапни уйғур яшширийәт һөвәскәрлиринин пайдилинишини көздә ту- туп язғанлыгини билдүрди.

Бу китапта уйғур хәлқиниң
йеқинки заман шаирлиридин
Абдухалиқ Уйғур, Абдуқадир Да-
молла, Нимшәһит, Абдурәһим
Өткүр, Лутпулла Мутәллип,

манжұ-хитай басқунчилери
бесивалғандын кейин талай
оғул-қизлиришимиз дүшмәнгө
қарши вәтәнни қоғдаш йолида
өз жанлиридин кәчти Хәлқимиз
басқунчиларға қарши күрәштә
қәләм вә әләм күришидин
ибарәт икки өткүр курал арқилик
жәң қилди. Қәләм күриши әләм
күришигә түрткә вә күчлүк
ярдәмчи сүпитетидә хизмет қилған

болса, әдибилиримиз, шайрлиримиз вәтәнпәрвәрлик төгрулук нурғун мунәввәр әсәрләрни яритип, хәлкимизнүң зор дәриҗидә мәнивий вә роһий ойғинишқа түрткә болди. Яш әвлатларни күрәшкә дәвәт қилди. Хәлиқни вәтәнни қутқузушқа чақырди». Мәзкур китапта мәрһүм шайр Абдуләзиз Мәхсүмнүң хитай мустәмликчилириниң Шәркй Түркистанни бесивелип, зулум зинданиға айландуруп қойғанлиғини, хәлиқни еғиразап-окубәткә гириптар қылғанлиғини ипадиләп язған тәвәндики шеирини үлгә қилип көрсәткән:

*Көйүп һәсрәттөн тида аһ уруп,
йән қайғы-әмләрни,
Кәчүрдүк башимиздин түрлүк
дәрдү-әләмләрни.
Вәтән, милләтни шум
баскуңчиларга тарткүзүп қойгач
Чәктүк хару-зарлиқта азап,
зұлмәт-ситәмләрни.*

Арслан

«ئۇيغۇر ئومۇمى تارىخى» ناملىق كىتاب نەشر قىلىنىدی

تارتب توبلاپ كەلگەن كۆپ سانديكى سوۋېت ئارخىپىلىرىنى ۋە باشقا مۇناسۇھەتلەك ھۆجەتلىرىنى تۈنجى قېتىم باشقا مەنبىلەر شۇنىڭدەك نەچە ئۇنلۇغان جۇمھۇرييەت شاھىتلەرنىڭ مەلۇماتلىرى بىلەن سېلىشتۈرۈپ ئانالىز قىلغان. مەزكۇر 5 تومۇلۇق «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرييەتى ئۆمۈمىي تارىخي» ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇسەتلىق دۆلتى - شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرييەتنى تولۇق چوشىنىشى، بىللىشى ۋە تەجرىبىلەرگە ئىگە بولۇشىنى تەمنى ئېتىدۇ.

هازىرغىچە بىر قىسىم ئەللەردە مەزكۇر دۆرگە ئائىت مەلۇم ساندا مەخسۇس ئەسەرلەر مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما دوكتور نەبىجان تۈرسۈننىڭ بۇ ئەسىرى بۇلارنىڭ ئىچىدىكى كۈچلۈك ئاكادېمىساك تارىخشۇناسلىق مېتودولوگىيەسىگە تايangan ئەڭ تەبىسىلىي، ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل، كۆپ مەنبىلەك ئىلىمى ئەسەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئوقۇرمەنلەرنىڭ نۆۋەتتىكى جىددىي ئېھتىياجىدىن چىقىش قىلىپ مەزكۇر جۇمھۇرييەت دەۋرى قىسىمى ئالدى بىلەن نەشير قىلىپ، باشقا تومىلارنىمۇ ئارقىمۇ ئارقىدىن ئوقۇرمەنلەر ھوزۇرىغا تەقدىم قىلىش قاوار قىلىنىدی.

١٢ توملوق «ئۇيغۇر ئۇمۇمىي تارىخى» نىڭ ٥ توملوق «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇمۇمىي تارىخى» قىسىملرى نەشر قىلىنىپ بولۇنغاندىن كېيىنلا قالغان توملىرىنىمۇ ئارقا - ئارقىدىن ئۆقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش پىلانلماقتا.

ئۇيغۇر تەتقىقات ئىنستىتۇتى

مدنه نيهت وه باشقا بارلىق دوله تچلىك
 ئۆزگىچىلكلرى ئورىگىنال ھۆچەتلەر
 وه ماتپريالارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان
 مول ئۇيغۇر منهلىرى، بولۇمۇ
 سوۋېت ئىتتىپاقلىڭ كۆپ ساندىكى
 ئىلگىرى مۇتلەق مەخچىي تۈتۈلغان
 ئارخىپ ھۆچەتلەرى، ئامپيرىكا
 تەيەن ئارخىپلىرى شۇنىڭدەك
 هازىرغىچە دۇنيادا ئىلان قىلىسغان

يېقىن جاپالق ئىلمىي ھاياتىنى، كۈچ - قۇۋۇنتى ۋە ئەقىل - ئىدرىگىنى سەرپ قىلىش بەدىلىگە 12 توملۇق «ئۇيغۇر ئومۇمىسى تارىخى» دىن ئىبارەت زور ھەجمىلىك ئىلمىي ئەسربىنى يېزىپ پۇتتۇرۇش ئارقىلىق بۇ بوشلۇقنى تولدۇرۇپ خەلقىمىزگە تەقدىم قىلىدی. قوللىخىزدىكى بۇ كىتابلار يەنى 5 توملۇق «شەرقىي تۈركىستان

رسچه، ئىنگلىزچە، خىتايچە ۋە باشقۇا تۈركىي تىللاردىكى ھەر خىل ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىش ئاساسىدا تەپسىلىي يورۇتۇلغان. بولۇمۇ ئاپتۇر شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىگە مۇناسوٽەتكى ئىچكى سىرلاار، خەلقئارا ئارقا كۆرۈنۈش ۋە باشقۇا نازۆك، ئېنسىسز تەرەپلەرنى يورۇتۇشتا ئۆزىنىڭ 1990 - يىللاردا موسكۇدا دوكتورلۇق ئۇچۇن ئوقۇش جەريانىدىن

جوہمہریتی ئومومی تاریخی» ئەندە شو «ئۆیغۇر ئومومی تاریخی»نىڭ تەركىبى بىرقىسى مولۇپ، بۇنىڭدا 1943 - يىلىدىن 1950 - يىلىرىغا چە بولغان ئارىلقتىكى شەرقىي تۈركىستان مىللەي ۋازادىلىق ئىنقلابى ۋە شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇريتى ھەم خىتاي كومپارتبىيە سىنىڭ ئىشغاللىيتىگە ئائىت پۇتۇن جەريانلار، بۇ جۇمھۇريتەنىڭ ھەربى - سىياسى، سودا - ئىقتىسادى،